

معارف وزیرلیگی

اۉزبېک تیلی

تۉرتینچی صنف درسلیک کتابی



باسیلگن ییلی: ۱۳۹۹



سرود ملی

دا وطن افغانستان دی
کور د سولې کور د تورې
دا وطن د ټولو کور دی
د پښتون او هزاره وو
ورسره عرب، گوجر دي
براهوي دي، قزلباش دي
دا هیواد به تل ځلیږي
په سینه کې د آسیا به
نوم د حق مو دی رهبر

دا عزت د هر افغان دی
هر بچی یې قهرمان دی
د بلوڅو د ازبکو
د ترکمنو د تاجکو
پامیریان، نورستانیان
هم ایماق، هم پشه یان
لکه لمر پر شنه آسمان
لکه زړه وي جاویدان
وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحیم



معارف وزیرلیگی

اۉزبیک تیلی

تۉرتینچی صنف درسلیک کتابی

باسیلگن ییلی: ۱۳۹۹ هـ . ش.

کتاب مشخصاتی

مضمون: اؤزبېک تیلی درسلیک کتابی

مؤلفلر: تعلیمی نصاب اؤزبېک بؤلیمی درسلیک کتابلر مؤلفلری

تېکشیرووچیلر: تعلیمی نصاب اؤزبېک بؤلیمی درسلیک کتابلر مؤلفلری

صنف: تؤرتینچی

متن تیلی: اؤزبېکی

یوکسلتیرووچی: درسلیک کتابلر تألیفی و تعلیمی نصابی نینگ یوکسلتیریش عمومی ریاستی

ترقه‌تووچی: معارف وزیرلیگی عامه آگاه‌لیگی و روابط ریاستی

باسیلگن ییلی: هجری شمسی ۱۳۹۹

ایمیل آدرس: curriculum@moe.gov.af

معارف وزیری‌نینگ پیامی

اقرأ باسم ربک

بیزگه حیات بغیشله‌گن و اۉقیش و یازیش بویوک نعمتی‌گه ایگه قیلگن تینگری تعالی‌دن منتدارمیز و الله‌ﷻ تمانیدن بیرینچی قتله اۉقیش پیامی نازل بۉلگن ایڭ سۉنگی رسول حضرت محمد مصطفی‌ﷺ‌گه کۉپ درودلر بۉلسین.

۱۳۹۷نچی ییلی، معارف ییلی نامیگه مسمی بۉلگن‌لیگی برچه‌لرگه معلوم دیر. شونده‌ی بیزنینگ عزیز مملکتی‌میزده تعلم و تربیه تیزیمی‌نینگ اَیریم بۉلیم‌لریده اساسی اۉزگریش‌لر کیلیشی ممکن. اۉقیتووچی، اۉقووچی، کتاب، مکتب، اداره و آته–آنه‌لر کینگش اداره‌لری، افغانستان معارف تیزیمی‌نینگ اساسی و آلتی‌لیک عنصرلریدن حسابلنه‌دی و بولر مملکت تعلیم و تربیه‌سینی رواجلنتیشریشده مهم رول اۉینه‌یدی. بونده‌ی بیر مهم پیتده، افغانستان معارفی‌نینگ بویوک عایله‌سی و باشچیسی، مملکت تعلیم و تربیه‌سی‌نینگ زمانوی تیزیمینی رواجلنتیریشده اساسی اۉزگریشلر یره‌تیش اوچون قرار قبول قیلگن.

شو اوچون، تعلیمی نصاب‌نی اصلاح و رواجلنتیریش، معارف وزیرلیگی‌نینگ مهم بیرینچی درجه‌ده‌گی ایشلریدن سنه‌له‌دی. درسلیک کتابلر کیفیتی، محتواسی و اولرنی مکتب‌لر، مدرسه‌لر و باشقه دولتی و شخصی تعلیمی اداره‌لرده ترقه‌تیش جریانی تۉغریسیده اعتبار قره‌تیش معارف وزیرلیگی‌نینگ دستورلریده بیرینچی اۉرینده دیر. بیزنینگ درسلیک کتابلریمز کیفیتلی بۉلمه‌گن صورتده، مملکتده تعلیمی پایدار هدفلرگه ایریشه‌آلمه‌یمیز.

یوقاریده‌گی ذکر بۉلگن هدفلر و بیر مهم تعلیمی تیزیم‌گه ایریشیش اوچون، مملکت بۉییچه برچه اۉقیتووچیلردن، اولرنی کیله‌جک نسل‌نینگ تربیه‌لووچیلری صفتیده، التماس قیله‌میز که اولر اوشبو کتاب و محتواسینی عزیز باله‌لرگه اۉرگه‌تیش جریانیده هرقنده‌ی سعی و حرکت‌لریدن باش تارتمه‌سین‌لر و دینی، ملی و انتقاد فکرلی بۉلگن فعال و آگاه نسل‌نی تربیه‌لش اوچون کوشش قیلسین‌لر. اۉقیتووچیلر، هرکون ینگی تعهد و مسؤولیت پذیرلیک‌دن تشقری، عزیز اۉقووچیلرنینگ یقین کیله‌جکده افغانستان‌نینگ ثمره‌لی، متمدن و معمار خلقی صفتیده رواجله‌نیشی‌نی نیت قیلیب، درس بیریش‌نی باشله‌سین‌لر.

عزیز اۉقووچیلردن، اولرنی مملکت‌نینگ کیله‌جک ایڭ ارزشلی سرمایه‌سی صفتیده، ایسته‌یمن که اولر فرصت‌نی قۉلدن بیرمه‌ی، اۉقیتووچیلرنینگ درسیدن ادب و احترام کمالی بیلن علم اۉرگه‌نیب، اولرنینگ بیلیمیدن تۉغری شکلده فایده‌لنسین‌لر.

آخرده، مملکت برچه تعلیمی ایش بیلرمانلری، تعلیم و تربیت دانشمندلری و اوشبو درسلیک کتاب‌نی تیارلش و ایدیت قیلیش اوچون جدی سعی و حرکت قیلگن تعلیمی نصاب بۉلیمیده‌گی فنی همکارلردن منتدارچیلیک بیلدیریب، اولرگه تینگری تعالی‌دن بو مقدس و انسان‌ساز یۉلده موفقیت‌لیک ایسته‌یمن.

بیر معیاری و رواجلنگن معارف تیزیمی‌گه ایریشیش و آزاد خلق‌لی آباد، آگاه و مرفه افغانستان آرزوسی بیلن.

دکتور محمد میرویس بلخی

معارف وزیری

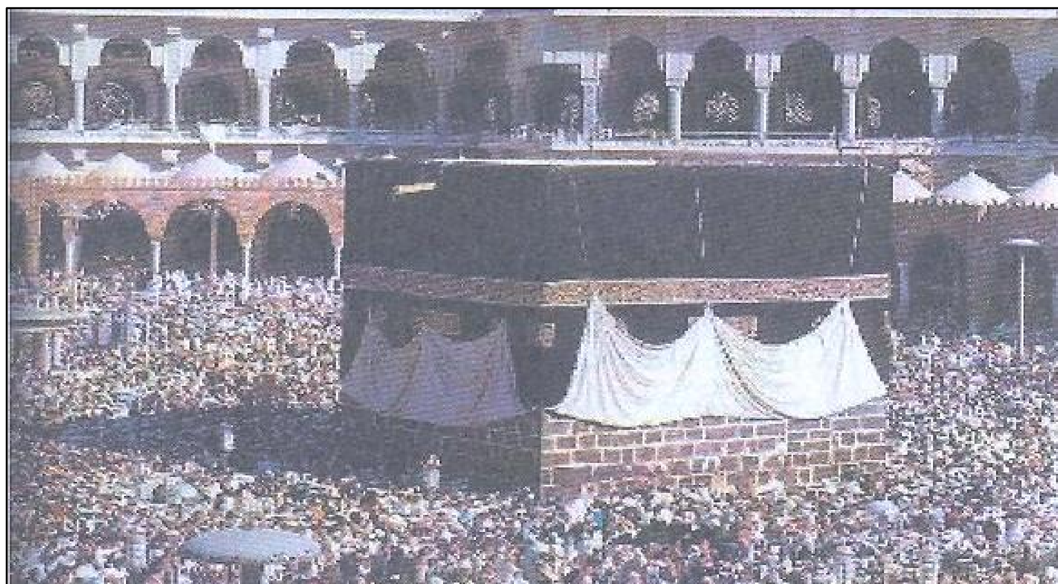
عنوانلر فهرستی

بسم الله الرَّحمن الرَّحيم

بیرینچی درس

هدف: مسلمان اۉقووچی باله هر ایشنی باشله‌گنده الله‎ﷻ یاردمی‌نی تیله‌شی و اونینگ مبارک آتی‌گه قیزیقیشی.

۱- یخشی اۉقووچی، نیمه باره‌ده الله‎ﷻ نینگ یاردمی‌نی خواهله‌یدی؟
۲- قیین‌چیلیکده کیم‌دن یاردم ایسته‌یسیز؟
۳- تۉرتینچی صنف‌نی موفقیت‌لی توگه‌تیش اوچون کیم‌نینگ یاردمینی ایسته‌یسیز؟



الله‎ﷻ

اۉتگن ییل، اوچینچی صنف‌نی الله‎ﷻ یاردمی بیلن توگه‌تیب، بو ییل تۉرتینچی صنف‌گه کیردیک. حرمتلی سرمعلمیمیز، شو ییل نینگ باشیده ینگی مضمون‌لر درسلیک کتابلری‌نی بېردی. شو مضمون‌لردن یخشی فایده‌لنیش و کونده‌لیک ایش تقسیم اوقاتی‌نی توزیش اوچون کتّه اکه‌م‌دن یاردم آله‌من. الله‎ﷻ دن بوییل‌نی هم اۉتگن اوچ ییل دېک مېن‌گه

آسان قیلیب، برچه درس‌لریم‌نی یخشی اؤرگنیب، ینگی-ینگی نرسه‌لرنی بیلیب آلیشیم‌گه یاردم ایسته‌یمن.

ای الله ﷻ، کوچیم‌نی کؤپه‌یتیر و شو ییل هم درس‌لریم‌نی یخشی توگه‌تیشیم و اعلی درجه‌ده کامیاب بؤلیشیم اوچون مېنگه یاردم و توفیق عنایت قیل.

(آمین یاربّ العالمین)

* * *

حرمتلی اؤقیتووچی!

۱- الله ﷻ نینگ قدرت‌لری‌دن نېچیته‌سینی اؤقووچیلردن سؤره‌ب، سؤنگی‌ده، کؤپراق توضیح بېرینگ.

۲- الله ﷻ دن یاردم تیلش‌نی، عملی شکلده اؤقووچیلرگه بجرتیرینگ.

عزیزاؤقووچیلر!

۱- کـؤز بیلن قولاق‌لرینگیز مهم‌لیگی باره‌سیده سؤزلنگ.

۲- هربیرینگیز بیر- بیرسؤراق گپ توزینگ.

۳- ایکّی ایاق‌لرینگیز بؤلمه‌گنده، قنده‌ی قیین‌چیلیک‌لرگه اوچره‌شینگیز ممکن‌لیگی نی دفترلرینگیز گه یازینگ.

سینش:

۱- اؤقووچیلر، الله ﷻ یره‌تگن نرسه‌لر باره‌سیده سؤزله‌ی آله‌دیلرمی؟

۲- اؤقووچیلر، الله ﷻ دن یاردم تیلش‌نی بیلیب دیلرمی؟

۳- اؤقووچیلر، درس متنی نی اؤقیب، یازیب، او حقده سؤزله‌ی آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

قوییده‌گی بیرلیک سؤزلرنی کؤپلیککه اؤزگرتیریب، هر بیریگه بیرگپ توزینگ:

قلم ، کتابچه ، میز ، تخته

ایسلتمه: حرمتلی اؤقیتووچی بیرلیک و کؤپلیک سؤزلر حقیده اؤقووچیلرگه معلومات بېرسین.

ایکّینچی درس

هدف: پیغمبریمیز حضرت محمدﷺ حقیده معلومات تاپیش، اولرگه حرمت قیلیش و اوکیشی‌نینگ ایشلریدن اؤرنک آلیش.

۱- قیسی صنف کتابیده پیغمبریمیز حضرت محمد ﷺ حقیده یازیلگن ایدی؟ اونده نیمه باره ده معلومات بیریلگنی‌نی اَیتینگ.

۲- پیغمبریمیزنینگ اَیتگن سؤزلری و قیلگن ایش‌لریدن بیرارته‌سینی اَیته آله‌سیزمی؟

۳- پیغمبریمیز قه‌یِردن ایدیلر؟ اسلام دینی اوچون کؤرگن قیین‌چیلیک‌لری حقیده سؤزله‌ی آله‌سیزمی؟



حضرت محمّد ﷺ

حضرت محمّد ﷺ نینگ آته‌لری عبدالله و آنه‌لری بی‌بی آمنه ایدی. او کیشی ربیع الاوّل آیی‌نینگ اؤن ایکّینچی‌سیده مکهٔ معظّمه ده توغیلدیلر. آته‌لری، او کیشی‌نینگ توغیلگنی‌دن آلدین راق وفات قیلگن ایدی. آلتی یاشر بؤلگن‌لریده آنه‌لری بی‌بی آمنه

هم وفات قیلدی. آنه‌لری وفات ایتگندن سؤنگ، بابالری عبدالمطّلب اول کیشی نینگ تربیه سی نی اؤز عهده‌سیگه آلدی. عبدالمطّلب، حضرت محمّدﷺ نی کؤپ سېور ایدی. حضرت محمّدﷺ باله‌لیکدن یخشی اخلاقلی، کؤپ مهربان، آدابلی، صداقتلی و نېک کردار کیشی ایدیلر. دایم تؤغری سؤزلب، وعده‌لری‌نی عمل‌گه آشیرر ایدیلر. شونینگ اوچون، امین لقبی‌نی کسب قیلدیلر.

حضرت محمّدﷺ ییگیرمه بېش یاشلریده بی‌بی خدیجه(رض) بیلن اویلندیلر، قیرق یاشگه کیرگن‌لریده اللهﷻ تامانیدن پیغمبرلیککه مبعوث بؤلدیلر.

حضرت محمّدﷺ پیغمبر بؤلگن‌لریدن باشلب، اؤن اوچ ییل گچه قریشلر ظلمی‌نی چېکیب، آخر مکّه‌دن مدینه‌گه هجرت قیلدیلر. مدینۀ منّوره‌ده اسلام دینی‌نی کوچَیتیریش اوچون کؤپ محنت چېکیب، غزالر قیلیب، آچلیک‌لر و تورلی عذاب‌لرگه چیده‌ب، مبارک تیشلری شهید بؤلدی. نتیجه‌ده سکّیزینچی هجری ییلی رمضان آیی‌نینگ ییگیرمه‌سیده، مسلمان‌لر تامانیدن مکّۀ مکرّمه فتح بؤلدی.

حضرت محمّدﷺ اؤنینچی هجری ییلی، ربیع الاوّل آیی‌نینگ اؤن ایکّی‌سیده آلتمیش اوچ یاشلریده عالم‌دن اؤتدیلر.

(اِنّالله و اِنّا اِلیهِ راجعون)

* * *

حرمتلی اۋقیتووچی!

۱- حضرت محمّدﷺ حقیده اۋقووچیلر سویه‌سیگه یره‌شه سۋزلنگ.

۲- حضرت محمّدﷺ نینگ باله‌لیک دوریده‌گی یوریش- توریش‌لری حقیده سۋزلنگ.

۳- حضرت محمّدﷺ نینگ مکّهٔ معظّمه‌دن مدینهٔ منّوره‌گه هجرت قیلگن‌لری سبب‌لرینی اَیتیب بېرینگ.

عزیز اۋقووچیلر!

۱- گروپ‌لرگه بۋلینیب، پیغمبریمیز اخلاق‌لری باره‌سیده سۋزلشیب، هربیرگروپدن بیر اۋقووچی صنف قرشی‌سیده توریب، او کیشی نینگ فضیلت‌لریدن اَیتیب بېرسین.

۲- پیغمبریمیز نینگ آته، بابا و آنه‌لری آتلری‌نی دفترچه‌لرینگیزگه یازینگ.

۳- کیم‌نی پیغمبر دېب اَیته‌آله‌میز؟ بوحقده اوچ سطرلیک بیرمتن یازینگ.

سینش:

۱- اۋقووچیلر، درس متنی‌نی اۋقیب، یازه‌آله‌دیلرمی؟

۲- اۋقووچیلر پیغمبریمیزنی تانیب دیلرمی؟

۳- اۋقووچیلر، پیغمبریمیزنینگ آته، آنه و بابالری آتلری‌نی بیلیب دیلرمی؟

۴- اۋقووچیلر، پیغمبریمیزنینگ قیلگن ایشلری حقیده سۋزله‌ی آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

هر بیراۋقووچی، پیغمبریمیز حقیده اوچ سطرلیک متن یازسین.

اوچینچی درس

هدف: اۉتگن ییلده اۉقیلگن نرسه‌لرنی قیسقه تکرار اېتیش و تۉرتینچی صنف باره‌سیده معلومات تاپیش.

۱- اۉتگن ییلده اۉقیگن نرسه‌لرینگیز نینگ بیر نېچیته‌سینی اَیتینگ.
۲- اوچ آیلیک رخصت کونلرده بجرگن ایشلرینگیزحقیده سۉزلنگ.
۳- اۉتگن قیش‌ده قار و یاغمیر یاغگن اېدی‌می؟ شو باره‌ده سۉزلنگ.



تۉرتینچی صنف‌گه خوش کېلیب سیز!

عزیز اۉقووچیلر! ینگی اۉقوو ییلینگیز قوتلوق بۉلسین. سیزلر اوچ اۉقوو ییلی‌نی اۉتکزیب، تۉرتینچی ییل‌گه قدم قۉیدینگیز. اۉتگن اوچ ییلده اۉزبېک تیلی‌نینگ الفبا حرفلری، تورلی سۉزلر و گپ‌لر نینگ یازیلیشی و اۉقیلیشی‌نی اۉرگنیب، خط بېلگی‌لری‌نی تانیدینگیز. آداب، اخلاق و اېل آره‌سیده‌گی عنعنه‌لر بیلن تانیشدینگیز. بو ییل تۉرتینچی صنف‌ده ینگی مضمون‌لر اۉقیله‌دی. بولر، تاریخ، جغرافیه، هندسه و انگلیسی‌دن عبارت دیر.

بو ینگی درسلیک‌لرده ینگی مضمون و مطلب‌لر بار. اوشبو مطلب‌لردن، یخشی فایده‌لنیش، هر بیرینگیزگه کېره‌کلی دیر. قیمتلی وقت‌لرینگیز نی بېهوده قۉلدن بېرمه‌ی، اۉز درس‌لرینگیز نی یخشی اۉقیسنگیز، بو ییل‌نی هم اعلی درجه‌لر بیلن توگه‌تیب، بېشینچی صنف‌گه اۉته‌سیز.

***

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- اۉتگن ییل‌لرده اۉقیلگن مطلب‌لرنی قیسقه‌چه تکرار اېتیب، ینگی مضمون‌لر باره‌سیده سۉزلنگ.

۲- ینگی سۉزلرنی تخته‌گه یازیب، اۉقووچیلردن گپ توزیش‌نی ایستنگ.

عزیز اۉقووچیلر!

قوییده‌گی بۉش جای‌لرنی، کېره‌کلی سۉزلر بیلن تۉلدیرینگ:

خط بېلگی -------- تانیدینگیز.

شعربیلن نثر آره‌سیده‌گی ------- لرنی بیلدینگیز.

ینگی اۉقوو ییلینگیز ------------ بۉلسین.

۲- هر بیرینگیز اوچ آیلیک رخصتی‌ده بجرگن ایشلرینگیز باره‌سیده سۉزلنگ.

۳- هر گروپ‌دن بیر کیشی درس متنی‌نینگ مقصد و مفهومی حقیده بیلگن‌لری‌نی سۉزلَسین.

سینش:

۱- اۉقووچیلر درس متنی‌نی اۉقیب، یازه‌آله‌دیلرمی؟

۲- اۉقووچیلر، اۉتگن ییل‌لرده اۉقیلگن نرسه‌لری حقیـده قیســقه معلومـات بېـره آله‌دیلرمی؟

۳- اۉقووچیلر بۉش جای‌لرنی کېره‌کلی سۉزلر بیلن تۉلدیره آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

هر بیر اۉقووچی کونده‌لیک ایش رېجه سی نی توزیب کېلسین.

تۉرتینچی درس

هدف: حضرت عمرفاروقؓ و بجرگن ایشلری حقیده معلومات تاپیش.

۱- تـۉرت خلیفه حقیده بیلگن‌لرینگیزنی اَیتینگ.

۲- ایکـّینچی خلیفه کیم ایدی؟ اوکیشی حقیده بیلگن‌لرینگیزنی سـۉزلنگ.

۳- خلیفه بیلن پادشاه‌نینگ فرق‌لرینی اَیتینگ.



حضرت عمرفاروقؓ

حضرت عمرفاروقؓ خطّاب‌نینگ اۉغلی، حضرت محمدﷺ نینگ ایکـّینچی یاری ایدی. او، حضرت ابوبکرصدیقؓ وفاتی‌دن سـۉنگ، خلافت‌گه ییتدی. حضرت عمرفاروقؓ دایم حق نی باطل‌دن اجره‌تر ایدی. شونینگ اوچون، پیغمبریمیز اونگه فاروق دیب، لقب قۉیگن ایدیلر. حضرت عمرؓ نینگ خلافت دوریده برچه اولوس او کیشی‌نی کۉریب، اۉز حق‌لری‌نی سۉره‌آلر ایدیلر. حضرت عمرؓ نینگ اوی-جایی، کییم-کیچگی و ییمک-ایچمگی باشقه‌لردن فرقلی ایمس ایدی. دایم تون‌ده کۉچه‌لرنی گیزیب، ایل‌نینگ حال-احوالی‌دن خبرآلیب، قیین‌چیلیک‌لرینی حل ایتر ایدی.

حضرت عمرﷺ دوریده ایران، شام، فلسطین و مصر فتح بؤلیــب، مردم‌لری اسلام دینی‌گه مشرف بؤلـدیلر. حضــرت عمــرﷺ تامانیــدن تعیین بؤلگن والی‌لر و مامورلر دایم اېل خدمتیده اېدیلر.

بو خلیفــه‌نینــگ دوریــده شــونده‌ی عــدالت برقــرار اېــدی کــه، بوکون‌گچه بوتون اسلام عالمی اونینگ دوری وعدالتی گه فخرلنه‌دی. بو عادل خلیفه‌نی اؤن ییل و آلتی آی خلافتی‌دن کېین ((ابولؤلؤ)) آتلــی بیر منافق، بامداد نمازی‌نی ادا اېتیش پیتیده یره‌لنتیریب، شهید قیلدی.

***

حرمتلی اؤقیتووچی!

۱- حضرت عمرفاروقﷺ باره‌سیده اؤقووچیلرگه معلومات بـېرینگ.

۲- درس متنی‌نینگ هر بیر بؤلیمی‌نی اؤقووچیلردن سؤره‌ب، بیلمه‌گن جایلری‌نی توشونتیرینگ.

۳- سؤراق و بیانیه گپ‌لرنی اؤقووچیلرگه توشونتیرینگ.

عزیز اؤقووچیلر!

۱- هر بیرینگیز، درس متنی‌نی اؤقیب، یازیب، او باره‌ده اؤز اؤرنینگیزدن توریب سؤزلنگ.

۲- هر بیرینگیز، اؤز دفترینگیزگه ایکّی سؤراق گپنی یازینگ.

۳- هر بیرینگیز، عدالت باره‌سیده ایکّی سطرلیک متن یازینگ.

سینش:

۱- اؤقووچیلر، درس متنی‌نی اؤقیب، یازیب، او باره‌ده باشقه‌لرگه معلومــات بېــره آله‌دیلرمی؟

۲- اؤقووچیلر، بیانیه و ســؤراق گــپ‌لرتوزیــب، اولرنــی بیــر- بیریــدن اجــره‌تــه آله‌دیلرمی؟

۳- اؤقووچیلر، عادل سؤزی باره‌سیده قیسقه متن یازه آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

حضرت عمرفاروقﷺ باره‌سیده بیرقیسقه مقاله یازینگ!

بېشینچی درس

هدف: کتاب اهمیتی‌دن آگاه بۉلیش، کتاب اۉقیش‌گه قیزیقیش و کتابنی یخشی اسره‌ش.

۱- کتاب حقیده سۉزلنگ.
۲- قنده‌ی کتاب‌لرنی اۉقییسیز؟ بو باره‌ده سۉزلنگ.
۳- نېچه کتاب‌نینگ آتی‌نی اَیتینگ.
۴- قیسی کتابخانه‌گه باریب، کتاب اۉقییسیز؟ بو باره‌ده سۉزلنگ.



کتاب

بیلیملی و متخصص کیشی‌لر کۉپ محنت چېکیب، تورلی موضوع‌لرده کتاب‌لر یازگن‌لر. کتاب، یخشی یۉلداش دیر. سیز بیلن یخشی سۉزلشه‌دی. بیلمه‌گن‌لرینگیزنی بیلدیریب، سیزنی بیلیملی قیله‌دی. دین و دنیا حقیقت‌لری وحیات یۉل-یۉریق‌لری‌نی کتاب‌دن اۉرگنه‌سیز.

يخشی باله دایم کتاب اۉقیب، بیلمه‌گن نرسه‌لری‌نی کتاب‌دن اۉرگنه‌دی. کتاب اۉقی آله‌دیگن کیشی کتاب اۉقیش اۉرنیگه بېهوده ایش‌لر بیلن شغلله‌نیب، قیمتلی وقتـی‌نـی فایـده‌سـیز اۉتکزسـه، اۉزیگه، عایله‌سی و جمعیتی‌گه یخشی خدمت قیله آلمه‌ی‌دی.

کتاب

اې کتـابیـم، اې کتابیـم، اې کتـــاب
هر سۉراغیم‌گه بېررسن بیـــر جواب
هر بیلیم‌ده شـهره بۉلـســه گر کیـــشی
سـېندن اۉرگنگن بیلیم نی هر کیشی
هر کسل‌لیک‌نینگ دواسی سېـــــنده دور
جمله عالـم اعتـــلاسی سېــنده دور
کیم که بۉلسه سېنگه مونس سېنـگه یار
اېل ارا تاپـگه‌ی اولــوغ نـام‌-اعتبـار
اې کتابیـم، اې کتـابیـــم، اې کتـــاب
سېـن سـعادت منبعی، سېـن آفتاب

* * *

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- کتاب باره‌سیده اۉقووچیلر سویه‌سیگه یره‌شه معلومات بـېرینگ.

۲- درس متنی‌ده‌گی شعرنی معنا قیلینگ.

۳- دایمی کتاب اۉقیش‌گه اۉقووچیلرنی قیزیقتیرینگ.

عزیز اۉقووچیلر!

۱- هر بیرینگیز، درس متنی حقیده سۉزلنگ.

۲- هر بیرینگیز، درس متنی‌ده‌گی شعردن ایکّی مصرع‌نی اۉقیب، معنا قیلینگ.

۳- درس متنیده‌گی ینگی سـۉزلرنی اۉز دفترلرینگیزگـه یازیـب، اولـربیلن گـپ توزینگ.

سینش:

۱- اۉقووچیلر، کتاب اهمیتی حقیده معلومات تاپیب دیلرمی؟

۲- اۉقووچیلر، کتاب باره‌سیده یازیلگن شعرنی معنـا قیلیـب، او بـاره‌ده توضـیح بېره آله‌دیلرمی؟

۳- کتاب اۉقیش باره‌سیده سۉزلب، ینگی سۉزلردن گپ توزه آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

کتاب حقیده اوچ سطرلیک مقاله یازینگ.

آلتینچی درس

هدف: اۉلکه حقیده معلومات تاپیش و اۉلکه ترقیاتی و یوکسلیشی‌گه قیزیقیش.

۱- اۉلکه حقیده کیم سۉزله‌ی آله‌دی؟
۲- اۉلکه‌میزده تاپیله‌دیگن نرسه‌لر باره‌سیده سۉزله‌ی آله‌سیزمی؟
۳- اۉلکه‌میز تینچ‌لیگی و آبادلیگی اوچون، اۉلکه داشلریمیز مسؤولیت‌لری حقیده سۉزله‌ی آله‌سیزمی؟



اۉلکه‌میز

افغانستان، بیزنینگ عزیز اۉلکه‌میز دیر. اۉلکه‌میزده، پشتون، تاجیک، اۉزبېک، تورکمن، هزاره، نورستانی، پشه‌یی، بلوچ، هندو و باشقه تورلی ملیت‌لر یشه‌یدیلر. اۉلکه‌میز نینگ شمالی‌ده تاجیکستان، اۉزبېکستان و تورکمنستان جمهوریت‌لری، غرب تامانیده ایران، جنوب و جنوب شرق تامانیده پاکستان و شمال-

شرق تامانیده چین مملکتی قۉشنی دیـر. اۉلکـه‌میزنینـگ اقلیمـی فاره‌م و یاقیملی دیر.

اۉلکه‌میزنینگ ییر آستیده‌گی بایلیک‌لری کۉپ دیر. نفت و گـاز قودوق‌لری اۉلکه‌میـز نینـگ شـمالیده؛ یعنـی جوزجـان و سـرپل ولایت‌لریده موجود. امـا، بـو بایلیـک منبعـی‌دن حالیگچـه فنـی و اونـوملی بهـره آلیـنگن ایمـس. شـونینگدیک، بامیـان ولایتـی‌ده حاجی‌گک تیمیرکانی، لوگر ولایتی‌ده عینک مس کـانی، بدخشـان ولایتی‌ده لاجورد، لعل و طلا کانلری، پنجشیـر ولایـتی‌ده زمـرد کـانی، کنـر و نـورستـان ولایـت‌لریـده تـورلی قیمـت‌بهـا تاشلرکانلری، سـروبی اولوسـوال لیگـی‌ده یـاقوت کـانی و تخـار ولایتی‌ده توز و طلا کانلری بار. اگر بو طبیعی بایلیک‌لردن اونوملی، فنی و تۉغری فایده‌لنیلسه، عزیز اۉلکه‌میز آز مدت‌ده قشاق‌لیک‌دن چیقیب، یوکسلیش و بایلیک تامان‌گه یۉل آچه‌دی.

* * *

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- اۉقووچیلرگه اۉلکه میز قۉشنی‌لری باره‌سیده معلومات بېرینگ.

۲- اۉلکه‌میز نینگ بایلیک‌لری حقیده سۉزلنگ.

۳- اۉلکه‌میز یوکسلیشی اوچون اۉقووچیلردن اېرکین فکرلری‌نی سۉره‌نگ.

عزیز اۉقووچیلر!

۱- اۉلکه‌میزنینگ یېر آستی و یـېر اوستی بایلیک‌لری حقیده سۉزلب، هر بیر اۉقووچی بیر بایلیک منبعی باره‌سیده بیر نېچه سطرلی متن دفترچه‌سیگه یازسین.

۲- اۉلکه‌میزنینگ یوکسلیش یۉللری حقیده هر بیر اۉقووچی اۉزی‌نینگ اېرکین فکری‌نی بیلدیرسین.

۳- هر بیر اۉقووچی، اۉلکه‌میز قۉشنی‌لری حقیده اَیری-اَیری ســۉزلسین.

۴- اۉقووچیلر، درس متنی‌ده‌گی ینگی ســۉزلرنی دفترلری‌گه یازیب، هر بیریگه جمله توزسین‌لر.

سینش:

۱- اۉقووچیلر، اۉلکه‌میز قــۉشنی‌لری حقیده سۉزله‌ی آله‌دیلرمی؟

۲- اۉقووچیلر، اۉلکه‌میز بایلیک‌لری حقیده سۉزله‌ی آله‌دیلرمی؟

۳- اۉلکه‌میزنینگ یوکسلیش یۉللری باره‌سیده اېرکین فکر بیلدیره آله‌دیلرمی؟

۴- ینگی سۉزلرگه جمله توزه آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

اۉقووچیلر، اۉلکه بایلیک‌لری حقیده تۉرت سطرلیک بیرمتن یازیب کېلسین‌لر.

بېشینچی درس

هدف: اۉقووچیلرگه نهال اېکیش فایده‌لرینی بیلدریش، اولرنی نهال‌لرنی سیندیرمس‌لیک، اوزمس‌لیک و کۉرکم‌لیککه قیزیقتیریش.

۱- کۉرکم‌لیک نیمه دیر؟ بیلسنگیز، سۉزلنگ.

۲- اوییڭگیز، مکتبینگیز، قیشلاغینگیز، شهرینگیز و اۉلکه‌نگیز کۉرکم‌لیگی حقیده سۉزله‌ی آله‌سیزمی؟

۳- اگر بیرار اۉقووچی، بیرار نهال‌نی سیندیرسه، سیز نیمه قیله‌سیز؟



اۉلکه کۉرکم‌لیگی

اۉلکه‌میز، شهریمیز، قریه و قیشلاق‌لریمیزنی تورلی نهال‌لر و گل‌لر اېکیش یۉلی بیلن یشنه‌تیب، کۉرکم قیله آله‌میز. هر بیر کیشی هر ییلده بیر نهال‌دن اېکسه، وطن و یورتیمیز نینگ کۉرکم بۉلیشی حتمی دیر.

مکتبیمیز باغچه‌سیده تورلی درختلر و گل‌لر اېکیلگن. شونینگ اوچون، مکتب باغچه‌سی کۉپ کۉرکم و چیرایلی کۉرینه‌دی. اولوغ بېگ دېگن بیر صنفداشیمیز شونده‌ی قصه قیله‌دی:

بیز نینگ قیشلاغیمیزده کۉکلم فصلی نینگ بیرینچی هفته‌سی‌ده هر کیم بیر- بیر نهال اېکیب، اونی یخشی اسره‌ب اۉستیره‌دی. هر کیم ییل‌نینگ باشیده بیر نهال اېکیب، اونینگ اۉستیرسه، اۉلکه کۉرکم‌لیگی‌گه کتّه حصه قۉشیب، اېزگو ایش قیلگن بۉله‌دی.

مېن هم حویلیم باغچه‌سیده تورلی نهال‌لر و گل‌لرنی اېککن من. هر کون اېرته‌لب اولرنی سوغاریب، یخشی اسره‌ب، اوَه‌یله‌یمن. آته‌م بو ایشیم‌دن جوده خوش دیرلر. کۉرکم‌لیک‌نینگ جوده کۉپ فایده‌لری بار؛ نېگه که کۉرکم و سرسبز بۉلگن یېرلرنینگ هواسی پاکیزه بۉلیب، جوده چیرایلی کۉرینه‌دی.

* * *

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- اۉقووچیلرگه یشش جایلری، مکتب‌لری، قیشلاق‌لری، شهرلری، ولایت‌لری و اۉلکه‌لری کۉرکم‌لیگی فایده‌لری حقیده سۉزلنگ.

۲- ایکیلگن نهال‌لرنی اسره‌ش حقیده سۉزلنگ.

۳- درس متنی‌ده‌گی ینگی سۉزلرنی تخته‌گه یازیب، هر بیریگه گپ توزینگ.

عزیزاۉقووچیلر!

۱- هر بیرینگیز، کۉرکم‌لیک حقیده اولوغ بیک سۉزلریدن بیر سۉزنی دفترلرینگیزگه یازینگ.

۲- اۉلکه کۉرکم‌لیگی فایده‌لری حقیده سۉزلنگ.

۳- هر بیرینگیز عملی صورت‌ده گل و نهال ایکیب، نهال اۉستیریش حقیده اَیری- اَیری سۉزلنگ.

۴- درس متنی‌نی تاووش‌سیز اۉقیب، بیلمه‌گن نرسه‌لرنی اۉقیتووچینگیزدن سۉره‌نگ.

سینش:

۱- اۉقووچیلر، گل و نهال ایکیش، اۉستیریش و اونی سیندیرمس‌لیک فایده‌لری نی بیلیب دیلرمی؟

۲- اۉلکه کۉرکم‌لیگی فایده‌لری حقیده سۉزله‌ی آله‌دیلرمی؟

۳- درس متنی نی اۉقیب، ینگی سۉزلریگه جمله توزه آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

یشش جایلرینگیزنینگ کۉرکم‌لیگی‌گه حصه قۉشگن کیشی‌لرنینگ آتلری‌نی یازیب کیلینگ.

سکّیزینچی درس

هدف: امیرعلیشېر نوایی‌نی تانیب، اۉزبېک تیلی و اولوسی منفعتی اوچون قیلگن خدمت‌لریدن آگاه بۉلیش، اونینگ منظوم و منثور اثرلرینی اۉقیب، اۉرگنیش.

۱- صنف‌لرینگیزده کیم نینگ آتی علیشېر دیر؟
۲- علیشېر نوایی حقیده بیلگن‌لرینگیز نی اَیتینگ.
۳- علیشېر نوایی‌نینگ شعرلری‌نی اۉقیب، حکمتلی سۉزلریدن بیرار نمونه‌سی‌نی اَیته آله‌سیزمی؟

* * *

امیر علیشېر نوایی

امیرعلیشېر نوایی تۉقّیزینچی هجری-قمری عصرده یشه‌گن اېنگ بویوک و افتخارلی شاعر، عالم، یازووچی و سیاست اربابی دیر. نوایی (۸۴۴ هـ.ق) ییلی هرات شهریده تېموری‌لر درباریده کتّه عزت و اعتبار تاپگن، غیاث‌الدین کیچکینه بهادر عایله‌سیده دنیاگه کېلدی. او، اۉز زمانه‌سی‌نینگ رواجلنگن بیلیم‌لرینی هرات، مشهد و سمرقند شهرلریده اۉرگندی. نوایی(۸۷۳ هـ.ق) ییلده سلطان حسین میرزا بایقرا چقیریغی بیلن سمرقند دن هرات‌گه کېلیب، اونینگ درباریده اول مهردار و کېین اېسه، وزیر بۉلیب تعیین‌لندی.



نوایی، اېل منفعتی، آسایشی و تینچلیگی‌نی اۉیلب، باغ و باغچه‌لر، عمارت‌لر، مدرسه‌لر، کتابخانه‌لر، مسجدلر، حمام‌لر، کاروانسرا لر و کۉپریک‌لر کبی کۉپ خیریه بنالرنی قوردی. اتاقلی

عالم‌لر، شاعرلر، هنرمندلر، نقاش‌لر،خطاطلر، صنعت‌کـارلر و تـورلی کسب ایگه‌لرینی اؤز تربیه‌سـیگه آلیـب، اولرگـه مـادی و معنـوی یاردملر بیردی.

نوایی (۹۰۶ هـ.ق) ییلی هرات شهری‌ده دنیادن کؤز یومدی و اؤزی قورگن مدرسه‌سی یانیده دفن ایتیلدی. امیرعلیشیر نوایی‌دن اؤتیزدن آرتیق منظوم و منثور اثر قالگن. اینگ مهم و مشهور اثرلری: خزاین‌المعانی، خمسه، مجالس النفایس و محبوب القلوب دیر.

* * *

حرمتلی اؤقیتووچی!

۱- امیرعلیشیر نوایی حقیده اؤقووچیلر سویه‌سیگه یره‌شه سـؤزلنگ.

۲- امیرعلیشیر نوایی یازگن کتاب‌لری حقیده سؤزلب، اونینگ اثرلریدن بیر یا ایکّی نمونه کیلتیریب، اؤقووچیلرگه اؤقیب بیرینگ.

۳- امیرعلیشیر نوایی حقیده، بیرار حکایه بیلسنگیز، سؤزلب بیرینگ.

عزیز اؤقووچیلر!

۱- درس متنی‌نی یخشی اؤقینگ و یازینگ.

۲- هر بیرینگیز، امیرعلیشیر نوایی حقیده بیرار نرسه اَیتیب بیرینگ.

۳- هر بیرینگیز، امیرعلیشیر نوایی‌گه اَتب، اؤچ سطرلیک بیر متن یازینگ.

سینش:

۱- اؤقووچیلر، درس متنی‌نی اؤقیب، یازه‌آله‌دیلرمی؟

۲- اؤقووچیلر، امیرعلیشیرنوایی باره‌سیده سؤزله‌ی آله‌دیلرمی؟

۳- اؤقووچیلر، امیرعلیشیر نوایی‌نینگ اولوس منفعتی و یورت تینچ‌لیگی اوچون قیلگن خدمت‌لریدن آگاه بؤلیب دیلرمی؟

۴- اؤقووچیلر، امیرعلیشیر نوایی باره‌سیده بیرار متن یازه آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

هر بیر اؤقووچی، درس متنی‌دن بیر گپ‌نی سَیلب، یازسین.

تۆقّیزینچی درس

هدف: املاء و انشــاء توشونچه‌لری حقیده معلومات تاپیش، اولرنی بیر- بیریدن اجره‌تیب، هر بیری‌نی اۏز اۏرنیده ایشله‌تیش.

۱- املاء نیمه دیر؟ سۏزلنگ.

۲- انشاء حقیده سۏزلنگ.

۳- املاءنی یخشی بیله‌سیزمی یا انشاءنی؟



املاء و انشاء

قویاش، درس باشلنگندن آلدین اۏقیتووچیمیزدن سۏره‌دی: استاد، لطف اِبتیب، املاء و انشاء باره‌سیده معلومات بېرینگ.

اۏقیتووچیمیز، اونینگ سۏراغیگه قوییده‌گی جواب‌نی بېردی: املاء، هر بیر اَیتیلگن گپ‌نی، تۏغری و خطاسیز یازیش دیر.

مثال: اۏقیتووچیمیز قوییده‌گی متن‌نی تـۏغری و خطاسیز یازیشیمیزنی بویوردی.

عزیز اؤقووچیلر! هر بیراؤقووچی، بیر کېچه و کوندوزده قیله‌دیگن ایشلری گه تقسیم اَوقات توزیشی کېره‌ک. ایشلری‌نی معیّن وقت‌لرده بجرگن اؤقووچی، موفق و کامیاب سنه‌له‌دی.

انشاء: اؤیله‌گن و ایسته‌گن نرسه‌لرنی مناسب گپ‌لر آرقه‌لی یازیش دیر.

مثال: محمود، جمعه کونی حیوانلر باغی‌ده کؤرگن نرسه‌لری حقیده قوییده‌گی مطلب‌نی یازدی:

جمعه کونی پېشین‌دن کېین، مېن و آی‌بېک، حیوانلر باغی‌نی کؤرگنی بارگن اېدیک. حیوانلر باغی‌نینگ اېشیگی آلدیده کؤپ کیشی‌لر تکت آلیش اوچون، نوبت‌ده تورگن اېدیلر. بیز هم نوبت‌ده توریب، ایکّیته تکت آلدیک و حیوانلر باغیگه کیردیک.

حیوانلر باغیده تورلی قوشلر و حیوانلرنی کؤردیک. اولرنینگ تورلی حرکت‌لری و قیلیق‌لری‌نی ذوق بیلن تماشا قیلدیک، تماشاگه قیزیقیب، آقشام بؤلگنی‌نی بیلمه‌ی قالیب‌میز.

* * *

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- املاء و انشاء حقیده اۉقووچیلرگه معلومات بېرینگ.

۲- املاء و انشاء سۉزلری‌نی بیلدیریش اوچون، بیر- بیرمثال کېلتیرینگ.

۳- اۉقووچیلرنی املاء و انشاء گروپ‌لریگه بۉلیب، املاء گروپی‌گه املاء اَیتینگ و انشاء گروپی‌دن مکتب حقیده بیرمتن یازیش‌نی اِیستنگ.

عزیزاۉقووچیلر!

۱- ایکـّی گروپ‌گه بۉلینیب، بیرینچی گروپ، ایکـّینچی گروپ‌گه املاء اَیتسین و ایکـّینچی گروپ اېسه، بیرینچی گروپ‌دن اَیریم موضوع‌لرحقیده انشاء یازیش‌لری‌نی ایسته‌سین.

۲- هر بیرینگیز، املاء و انشاء باره‌سیده سۉزلنگ.

۳- هر بیرینگیز، حیوانلر باغی حقیده بیرمقاله یازینگ.

سینش:

۱- اۉقووچیلر، درس متنی‌نی اۉقیب، یازیب، اوباره‌ده سۉزله‌ی آله‌دیلرمی؟

۲- هر بیر اۉقووچی، بیر مطلب باره‌سیده اۉز فکریدن بیر متن یازه آله‌دی‌می؟

۳- اگر بیر مطلب آغزه‌کی اَیتیلسه، اۉقووچیلر اونی تۉغری یازه آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

هر بیر اۉقووچی اۉزی تنله‌گن نرسه باره‌سیده بیر متن یازیب کېلسین.

اۉنینچی درس

هدف: شعر نی تانیب، اۉقیش و یـازیش. شـاعرلرگه قیـزیقیش و اولـر نینـگ اَیتگن شعرلریدن تنلب، یادلش، اۉقیش و اۉرگنیش.

۱- شعر حقیده سۉزلەی آلەسیزمی؟ بیلگنینگیزنی اَیتیب بېرینگ.
۲- بیرار وزنلی گپ‌نی اَیته آلسنگیز، اَیتینگ.
۳- قۉشیق حقیده بیلگنینگیزنی اَیتیب بېرینگ.



شعر

شعر، معنالی، وزنلی، قافیەلی و آهنگلی دیر. شـعر یـازووچی کیشی‌نی شاعر دېیدی‌لر.

شاعرلر قووانچ، غم-قیغو، اخلاق- آداب، پند- نصیحت، آرزو- ایستک‌لر، اجتماعی و عرفانی موضوع‌لرده شعر یازیب، آدم‌لر نینگ یوره گیده جۉشقین حس‌لر و یخشی تویغولرنی اویغاته‌دی.

مثال:

مېن قۉزیچه باقه‌من بۉینی گه زنگ تاقه من
قۉزیم آخر قۉی بۉلر سۉنگره مېنگه تۉی بۉلر
سوتین ساغیب ایچرمن مېن اوندن کوچ آلرمن
مېن قۉزیم‌نی ساتمه‌یمن جانیم بیرله سقله یمن

* * *

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- شعر حقیده اۉقووچیلر سویه‌سیگه یره‌شه سۉزلنگ.
۲- ینگی سۉزلرنی تخته‌گه یازینگ.
۳- شاعر باره‌سیده معلومات بېرینگ.

عزیز اۉقووچیلر!

۱- درس متنی‌نی اۉقیب، یازینگ.
۲- درس متنی‌ده‌گی شعرنی آغزه‌کی اۉقیب، یادلنگ.
۳- هر بیرینگیز، درس متنی‌ده‌گی شعردن بیر مصرع‌نی اَیتینگ.
۴- ینگی سۉزلر بیلن گپ توزینگ.

سینش:

۱- اۉقووچیلر، درس متنی‌نی اۉقیب، یازه آله‌دیلرمی؟
۲- اۉقووچیلر، شعرنی تانیب، اونگه قیزیقیب دیلرمی؟
۳- اۉقووچیلر، درس متنی‌ده‌گی شعرنی یادلب دیلرمی؟
۴- اۉقووچیلر، شاعر کیم‌لیگی‌نی بیلیب دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

درس متنی‌ده‌گی ینگی سۉزلر بیلن گپ توزیب کېلینگ.

اۉن بیرینچی درس

هدف: نثرنی تانیب، یازیش و نثر بیلن شعر نینگ فرق‌لرینی بیلیش.

۱- نثر حقیده بیلگنینگیزنی سـۉزلنگ.
۲- نثر بیلن شعرنینگ فرق‌لری‌نی اَیتیب بېرینگ.
۳- نثر نیمه‌دن توزیله‌دی؟

* * *

نثر

نثر، وزن‌سیز و قافیه‌سیز گپ‌لردن عبارت دیـر. نثـر خیلمـه- خیل موضوع‌لر باره‌سیـــده یـازیـــله‌دی. شونیـنگدېـــک، شـــکل نقـطۀ نـظردن هم خیـلمه-خیـل بۉلیب، اونی ادبی نثر، علمی نثر، ژورنالیستیک نثـر و باشــقه‌لرگـه بۉلـه‌دیلـر. سـیز هـم کۉشـش قیلسنگیز، نثر یازه آله‌سیز. نثر نینگ شعردن فرقـی وزن، قافیـه و آهنگی‌ده دیر. یوقاریده‌گی درس‌نینگ بوتون متنی، نثر دیر.

* * *

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- درس متنیده‌گی ینگی سۉزلرنی تخته‌گه یازینگ.
۲- نثر باره‌سیده اۉقووچیلرگه قیسقه صورتده تشریحات بېرینگ و شعر بیلن نثرنینگ فرق‌لری‌نی اَیتینگ.

عزیز اۉقووچیلر!

۱- هر بیرینگیز، نثر حقیده سۉزلنگ.
۲- هر بیرینگیز اوچ سطرلیک نثر یازینگ.
۳- نثر بیلن شعرنینگ فرق‌لری‌نی دفترلرینگیزگه یازینگ.

سینش:

۱- اۉقووچیلر، درس متنی‌نی اۉقیب، یازیب، اونینگ مفهومی‌نی بیلیب دیلرمی؟
۲- اۉقووچیلر نثر بیلن شعرنینگ فرق‌لری‌نی اَیته آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

نثر قنده‌ی گپ‌لردن عبارت دیر؟ جوابی‌نی کتابچه‌لرینگیزگه یازیب کېلینگ.

اۉن ایکّینچی درس

هدف: تیش‌لر وظیفه‌سی‌نی بیلیش، اولرنی یخشی سقلش اصول‌لری‌دن آگاه بۉلیش و تیش‌لرنی تازه اسره‌ب، ساغلیگی‌نی سقلش‌نی بیلیش.

۱- تیش‌لرینگیز نیمه ایش‌لرنی بجره‌دی؟
۲- قورت ییب، چیریگن تیش‌لر، نیمه‌لرگه سبب بۉله‌دی؟
۳- تیش‌لرینگیزنی قنده‌ی اسره‌ی‌سیز؟

* * *

تیش‌لرنی اسره‌ش یۉللری

تیش‌لرنی اسره‌ش، ساغلیک ضامنی دیر. قورت ییب، چیریگن تیش‌لر تورلی کسل‌لیک‌لر تاپیلیشی‌گه سبب بۉله‌دی. تیش، ییمک‌لرنی چَینش و میده‌لش‌دن تشقری، سۉزلرنی تۉغری تلفظ قیلیشده یاردم بیره‌دی. تیش‌لرنینگ ساغلام‌لیگی‌نی تأمینلش اوچون قوییده‌گی نکته‌لرنی رعایت ایتیش لازم دیر:



۱- ییمک ییگندن سۉنگ تیش‌لرنی بُرس یا مسواک بیلن یوویش کیره‌ک.
۲- تیش‌لر ساغلیگی اوچون میوه‌لر و کۉکت‌لردن کۉپراق فایده‌لنیش کیره‌ک.
۳- شیرینلیک‌لردن کۉپ فایده‌لنیش تیش‌لرگه ضررلی دیر.
۴- تیش بیلن دانک و باشقه قتّیق نرسه‌لر چاقیلمه‌سین.
۵- تیشلر یاغاچ، ایگنه و باشقه قتّیق یا اۉتکیر نرسه‌لر بیلن کاولنمه‌سین.

کۉپ ایسّیق و کۉپ ساووق ییمک و ایچمک‌لرنی کیت‌مه‌کیت صرف ایتیش، تیش‌لرگه ضررلی دیر.

آته‌لر سۉزی: کسل‌لیک‌نینگ کېلیشی آسان، کېتیشی قیین.

* * *

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- تیش‌لرنینگ وظیفه‌لری باره‌سیده سـۉزلنگ.

۲- تیش‌لرنی یخشی اسره‌ش فایده‌لری باره‌سیده سـۉزلنگ.

۳- درس متنی‌نینگ هر بیر بۉلیمی‌نی اۉقووچی‌لردن سۉره‌ب، اولرگه معلومات بېرینگ.

عزیز اۉقووچیلر!

۱- تیش‌لر بجره‌دیگن ایش‌لرنی اَیتینگ.

۲- هر بیرینگیز تیش‌لرنی اسره‌ش باره‌سیده بیر متن یازینگ.

۳- درس متنی‌ده‌گی ینگی سۉزلرگه گپ توزینگ.

۴- هر بیرینگیز تیش‌لرگه ضررلی نرسه‌لردن بیری‌نی اَیتینگ.

سینش:

۱- اۉقووچیلر، تیش‌لرنینگ اهمیتی‌نی بیلیب دیلرمی؟

۲- اۉقووچیلر، ینگی درس باره‌سیده سۉزله‌ی آله دیلرمی؟

۳- اۉقووچیلر، تیش‌لری‌نی سقلش‌نی بیلیب، او حقده سۉزله‌ی آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

تیش‌لرنینگ اهمیتی حقیده بیر مقاله یازینگ.

اۉن اوچینچی درس

هدف: گپ(جمله) و اونینگ تورلری‌نی تانیب، هر خیل گپ‌نی توزه آلیش.

۱- گپ(جمله) حقیده سۉزله‌ی آله‌سیزمی؟
۲- بیر گپ توزینگ.
۳- گپ تورلری حقیده بیلگن‌لرینگیزنی اَیتینگ.
* * *

گپ(جمله)

بیز دایم مطلب و مقصدیمیزنی گپ آرقه‌لی افاده‌له‌یمیز. گپ بیر یا بیردن کۉپراق سۉزلردن توزیله‌دی. گپ‌نینگ فعلی بار. بیر سۉزدن توزیلگن گپ، کۉپینچه فعل سۉزی بۉله‌دی.

بیر گپ باشقه بیرگپ بیلن حرف آرقه‌لی قۉشیلگن بۉلمسه، اداغیگه بیر بېلگی، نقطه، سۉراق، اونداو... بېلگی‌لری قۉییله‌دی. گاهی بیرگپ، کېینگی گپ‌گه قۉشیلیشی کېره‌ک دیر. بونداق حالتده، بیرینچی گپ، کېینگی گپ بیلن (و، که، اما، هم، تا، یا...) کبی سۉزلر آرقه‌لی‌قۉشیله‌دی.

گپ تورلری: گپ اوچ تورگه بۉلینه‌دی:

۱- دَرَک (خبری) گپ: بیان بۉلگن بیر ساده مطلب دیر. دَرَک گپ نینگ سۉنگیده نقطه بېلگی‌سی قۉییله‌دی.

مثال: تورسون خط، یازدی.

۲- سۉراق گپ: سۉراق گپ آرقه‌لی بیر مطلب حقیده معلومات تاپیش دیر. گپ‌ده سۉراق‌نی کۉرستووچی سۉزلر قوییده‌گی‌لردن عبارت دیر:

نیمه، نیمه اوچون، قه‌یېرده، آیا، می، قنده‌ی، نېگه، کیم، قیسی و باشقه‌لر.

سۉراق گپ‌نینگ سۉنگیده سۉراق بېلگی‌سی (؟) قۉییله‌دی.

مثال: مکتب‌گه باردینگ‌می؟
نیمه اوچون درس اۉقیمه‌دینگ؟

۳- بویروق گپ: بویروق گپ آرقه‌لی بیر ایش نینگ بجریش یا بجرمسلیگی‌نی ایستش دیر. بویروق گپ‌نینگ سۉنگیده اونداو (!) بېلگی‌سی قۉییله‌دی.

مثال: ارسلان، خط یاز! بوگون بازار گه بارمه!

* * *

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- گپ (جمله) حقیده اۉقووچیلرگه معلومات بېریب، مثال کېلتیرینگ.

۲- درک گپ، سۉراق گپ و بویروق گپ حقیده اۉقووچیلرگه معلومات بېریب، مثال کېلتیرینگ.

۳- درس متنی‌ده گی ینگی سۉزلرنی تخته‌گه یازیب، هر بیریگه گپ توزیش‌نی اۉقووچیلردن ایستنگ.

عزیز اۉقووچیلر!

۱- گروپ‌لر گه بۉلینیب، تورلی گپ توزیش حقیده سۉزلشیب، اوچته گپ توزینگ.

۲- قوییده‌گی گپ‌لر،قیسی گپ‌لر توریگه کیره‌دی؟

الف- مېن بوگون مکتب‌گه باردیم.

ب- سېن بوگون مکتب‌گه باردینگ می؟

ج- سېن بوگون مکتب‌گه بار!

سینش:

۱- اۉقووچیلر گپ حقیده معلومات تاپیب دیلرمی؟

۲- اۉقووچیلر گپ توزیب، درس متنی‌دن گپ تورلری‌نی کۉرسته آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

هر بیر اۉقووچی، تورلی گپ‌لردن فایده‌لنیب، اوچ سطرلیک بیر متن یازسین.

اۉن تۉرتینچی درس

هدف: بیرلیک اوچون یـازیلگن شـعرنینگ معنـا و مفهـومی‌دن آگـاه بـۉلیش، بیرلیکده یشش و بیرلیک حقیده سۉزلش.

۱- بیرلیک سۉزینی اېشیتیب سیزمی؟ او حقده بیلگن‌لرینگیزنی سۉزلب بېرینگ.
۲- نفاق ضررلری‌نی بیله‌سیزمی؟ بیلسنگیز بیر نېچیته‌سی‌نی اَیتینگ.
۳- یاولریمیز قنده‌ی ایش‌لر و قیلمیش‌لریمیزدن قووانیـب، فایـده‌لنـه‌دیلـر؟ بیـر ایکّیته‌سینی اَیتینگ.



بیرلیک زمانی

چقنه‌دی گل‌لر چمـن‌ده، درد و محنت قالمـه‌دی
رنج و زحمت‌لر کېتیب، دل‌لرده حسرت قالمه‌دی
ایله‌نگیز خدمت بوگون، اېِ اۉلکه داشلر اۉلکه‌ده
دشت وصحرا یشنه‌دی، بیرذره نکبت قالمـه‌دی

خوش بۆلیب باغ و چمن‌ده اۏینه‌شر قیز- بالـه‌لر
باله-قیـزلر کۏنگلیـده اصلا کـدورت قالمـه دی
قیلگیل‌اێ کۏنگیل‌قوشی، سێن‌هم بوگلشن‌گه گذر
انتظارینگ‌نی چێکرگـه بیـزده طـاقت قالـمـه‌دی
تورگیل‌اێ دلجان و خدمت‌اَیله‌گیل‌جانینگ‌بیـلن
کێلدی وحدت‌لر زمانی اێندی فرقـت قالمـه‌دی
(دلجان یۏلداش)

* * *

حرمتلی اۏقیتووچی!

۱- شعرنی معنا قیلیب، بیرلیک حقیده سۏزلنگ.

۲- شعرنینگ ینگی سـۏزلری‌نـی تختـه‌گـه یازیـب، مفهـومی‌نـی اۏقووچیلرگـه توشونتیرینگ.

۳- نفاق ضررلری حقیده سۏزلنگ.

عزیز اۏقووچیلر!

۱- شعرنی اۏقیب، معنا قیلیب، مفهومی حقیده اوچ سطرلیک متن یازینگ.

۲- درس متنی‌ده‌گی ینگی سـۏزلرنی دفترلرینگیزگـه یازیـب، هـر بیریگـه گـپ توزینگ.

۳- نفاق ضررلری حقیده بیر متن یازینگ.

سینش:

۱- اۏقووچیلر، درس متنی‌نی اۏقیب، اونینگ معنا و مفهومی‌نی اَیته آله‌دیلرمی؟

۲- بیرلیک حقیده سۏزلب، بو باره‌ده بیر متن یازه آله‌دیلرمی ؟

۳- ینگی سۏزلرگه گپ توزه آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

یشش جایلرینگیز، مکتب‌لرینگیز و باشقه یێرلـرده، نفـاق‌دن تـاپیلگن واقعـه‌لـر حقیده بیر متن یازینگ.

اۉن بېشینچی درس

هدف: خط یازیش‌نـی اۉرگـنیش، یخشـی انشـاء و امـلاء بـیلن اوزاقـده‌گـی قریندداش‌لر و اۉرتاق‌لرگه خط یازه‌آلیش.

۱- اوزاقده‌گی قریندداش‌لر و اۉرتاق‌لر بـیلن قنـده‌ی حـال- احـوال سـۉره‌شـیب توره‌سیز؟

۲- کېلگن خطلرنی اۉقیب، اونگه جواب یازه آله‌سیزمی؟

۳- خط آلیش و ییباریش وسیله‌لری حقیده سۉزلنگ.

* * *

آته‌مدن کېلگن خط

عزیز باله‌م، ایلمراد جان!

همه‌دن آلـدین سـاغلیک و کامیـاب‌لیگینـگ‌نـی تېنگـری تعـالی‌دن ایسته‌یمن، ییبارگن خطینگ‌دن منتدارمن. عزیز باله‌م، خطینگ‌نی اۉقیدیم. درس‌لرینگ قیین‌لیگی‌دن سۉزلب ایکن‌سن. آدم، قیین‌چیلیـک‌لرنـی حـل قیلیـب، تـورلی مشـقت‌لـر چېـکیب، کامیـاب‌لیـک‌لرگـه ایریشـه‌دی. محنـت چېکمه‌گن انسان‌لر،عمر بۉیی تـورلی قیـین چیلیک‌لرگه اوچره‌یدیلر.



یخشی بالـه‌لـر بیـر کېچـه و کونـدوز وقتی‌نی تورلی ایش‌لرگـه اجـره‌تیـب، نـان ییېش، درس اۉقیش، نماز اۉقیش، سپورت بیلن شـغل‌لنـیش و کېـره‌ک بـۉلگن باشـقه ایش‌لرنی کـۉزده توتیب، پروگرام یوزه‌سـیدن بجریشگه اینتیله‌دی. سېن هم ایش‌لرینـگ وقتـی‌نـی بیلگـی‌لـب، اۉز وقتیده هر ایش‌نی بجریشینگ کېره‌ک.

عزیــز بالــه‌م، بیزنینــگ کــۉزیمیزدن، اوزاق‌ده‌ســن. ســبِن‌گــه تاپشیریغیم شوکه، دایم بِبش وقت نمازینگ‌نــی اۉقیــب، اۉلتیــریش-توریش‌ده آدابلی بــۉلیب، یخشی ایشلر بــیلن اۉزینــگ و عایلــه‌نگنــی فخرلنتیریب یشه.

آته‌نگ، محمد مراد

* * *

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- خط یــیــباریش مهم‌لیگی باره‌سیده ســۉزلنگ.

۲- اۉقووچیلرنی گروه‌لرگه بــۉلیب، اوزاق‌ده‌گی قریندا‌ش‌لرگه خط یازیش‌نی مشق قیلدیرینگ.

۳- خط یازه آلمه‌گن اۉقووچیلرگه یاردم بِبریب، اولرگه خط یازیش‌نی اۉرگه‌تیب، خط یازیش‌گه قیزیقتیرینگ.

عزیزاۉقووچیلر!

۱- درس متنی‌نی اۉقیب، ینگی سۉزلری‌نی دفترلرینگیزگه یازینگ و هر بیر ســۉزگه گپ توزینگ.

۲- هر بیرینگیز اوزاق‌ده‌گی بیرار اۉرتاغینگیز و یا قریندا‌شینگیزگه خط یازینگ.

۳- هر بیرینگیز آدابلی یشش باره‌سیده سۉزلنگ.

سینش:

۱- اۉقووچیلر، درس متنی‌ده‌گی ینگی سۉزلر بیلن گپ توزه آله‌دیلرمی؟

۲- اۉقووچیلر، اوزاق‌ده‌گی قریندا‌ش‌لریگه خط یازه آله‌دیلرمی؟

۳- اۉقووچیلر، آدابلی و یخشی یشش باره‌سیده سۉزله‌ی آله‌دیلرمی؟

۴- اۉقووچیلر، ینگی سۉزلر بیلن گپ توزه آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

هر بیر اۉقووچی قیین‌چیلیک‌لری باره‌سیده اوچ سطرلیک متن یازسین.

اۉن آلتینچی درس

هدف: اۉقووچیلر، شکلداش(مشابه) سۉزلرگه آشنابۉلیب، ایشله‌تیش جایلرینی بیلسین‌لر.

۱- یازیلیشی و تاووشی بیر؛ اما معناسی اۉزگچه بۉلگن سۉزلرنی اَیتینگ.

۲- شونده‌ی شکلداش سۉزلر بیلن گپ توزه آله‌سیزمی؟



شکلداش(مشابه) سۉزلر

اولوغ بېک، آته‌سیدن سۉره‌دی: آته جان، استادیمیز هرکون بیزنینگ ساغ و سلامت‌لیگیمیز دن سۉره‌ب، کېین درس‌نی باشله‌یدی. حاضر آنه‌م، آپه‌م مېنگلی‌گه: "قیزیم، باریب اېنک(سیگیر) نی ساغ" دېدیلر. سیز اَیتینگ، آپه‌م مېنگلی کسل بۉلمه‌گن اېنک‌نی نیمه اوچون ساغه‌ی‌تیریشی کېره‌ک؟ اولوغ بېک‌نینگ آته‌سی، اونینگ سۉزلری‌نی اېشیتیب، کولدی و جوابیگه اَیتدی: اولوغ بېک جان، سېنینگ بیلگنینگ تۉغری، اما آنه جانینگ، آپه‌نگ مېنگلی‌دن، اېنک‌نی ساغه‌یتیریش‌نی ایسته‌گنی یۉق، بلکه اېنک ساغیش‌نی اونگه بویورگن دیر.

اۉزبېک تیلیده، شونگه اۉخشش شکلداش و تاووش داش سۉزلر کۉپ دیر؛

مثال صورتده: بای محمد اکه اۉز ارپه‌سی‌نی تاشیبدی. قازانده‌گی سوت، قَینب-قَینب تاشیبدی. بو یېرده (تاشیبدی) سۉزی ایکّله گپ‌ده، ایکّی خیل معنا بېره‌دی.

عزیز اۉقووچیلر، سیزلر هم شونگه اۉخشش شکلداش و تاووش‌داش سۉزلرنی دفترچه‌لرینگیزگه یازیب، هر بیر سۉزنی یازیش و اۉقیش وقتیده اۉز اۉرنیده ایشله‌تیشینگیز کېره‌ک.

* * *

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- شکلداش سۉزلر باره‌سیده سۉزلب، نېچی‌ته شکلداش سۉزلرنی تخته‌گه یازیب و اۉقووچیلردن هر بیر شکلداش سۉز بیلن مناسب گپ توزیش‌نی ایستنگ.

۲- نېچی‌ته شکلداش سۉزلر کېلتیریلگن گپ‌نی اَیری کاغذلرگه یازیب، هر بیر اۉقووچی‌دن یازیلگن گپ‌نی اۉقیب، او باره‌ده سۉزلش‌نی ایستنگ.

عزیز اۉقووچیلر!

۱- شکلداش سۉزلر باره‌سیده ایکّی گروه‌گه بۉلینیب، سۉزلنگ. آخر چاغده، هر گروه‌دن بیر کیشی صنفداش‌لر قرشی‌سیده توریب، سۉزلسین.

۲- درس متنی‌ده‌گی ینگی سۉزلرنی دفترلرینگیزگه یازیب، هر بیریگه گپ توزینگ.

۳- قوییده‌گی سۉزلر نینگ تورلی معنالری‌نی گپ‌لرده ایشله‌تینگ:

کۉر، یاش، قۉی، تور.

سینش:

۱- اۉقووچیلر، درس متنی باره‌سیده بیرار نرسه یازه آله‌دیلرمی؟

۲- شکلداش سۉزلر باره‌سیده معلومات تاپیب‌دیلرمی؟

۳- درس متنی‌ده‌گی ینگی سۉزلر بیلن گپ توزه آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

«آت» سۉزی نینگ اوچ معناسی (آتماق، حیوان، اسم) گه اوچ گپ توزینگ.

اۉن يېتّینچی درس

هدف: فایده‌سیز اۉیین‌لرنینگ ضررلریدن آگاه بۉلیش، خطرلی اۉیین‌لردن یوز اۉگیـریش، شونده‌ی اۉیین‌لرنینگ بایلیک و ساغلیک‌که یېتکیزه‌دیگن ضررلریدن آگاه بۉلیش.

۱- تېمیر تېریب، پرچه‌لری بیلن اۉینه‌ی‌سیزمی؟ شونده‌ی اۉیین‌لرنینگ فایده و ضررلری باره‌سیده سۉزلنگ.

۲- پارتلاوچی ماده‌لر بیلن اۉینش خطرلری باره‌سیده سۉزله‌ی آلسنگیز، سۉزلنگ.

۳- ماین باره‌سیده سۉزلنگ.



خطرلی اۉیین‌لر

قیشلاغیمیزده برلاس بېگ نینگ اوچقون آتلی بیـر اۉغلـی بار اېدی. بو باله دایم خطرلی ایشلرگه قۉل اوریـب، کـونی‌نـی خطرلی اۉیین‌لر بیلن اۉتکزر اېدی. او، تېرگن تېمیرلری‌نی بالته بیلن ینچیب، سیندیریب، یورر اېدی. کېچـه‌سـی، پـارتلاوچی ماده بیلن اۉینب، برچه‌نی اویقودن اویغاتیب، تینچ‌لری‌نی بـوزر اېدی. کتّه‌لر و دۉست‌لری اونی کۉپ نصیحت قیلدیلر، بیراق، او نصیحت‌لریگه قولاق سالمه‌ی، اۉز بیلگنی‌نی قیلیب یورر اېدی.

هییت کبِچه‌لری ابدی. اوچقون، اۉزیگه اۉخشه‌گن، گپ آلمس باله‌لرنی تۉپلب، پارتلاوچی نرسه‌لرنی پارتلته باشله‌دی.

بو باله‌لر بِش-آلتی پارتلاوچی ماده‌نی بیر یِرده تۉپلب، پارتلَتر ابدیلر. پارتلاوچی ماده‌لرنینگ هیبت‌لی تاووشی‌دن آدم‌لر عذاب چِکیب، قولاق‌لری‌نی قۉل‌لری بیلن یاپر ابدیلر. کبِچه‌نینگ بیر پیتیده، پارتلاوچی ماده‌لردن چیققن اۉت، تبِگره‌ک‌ده‌گی قوروق پخال و اۉتین‌لرنی یاندیریب، یقین‌ده‌گی حویلی‌نینگ ییغیب قۉییلگن اۉتینی‌گه یِته‌دی. نتیجه‌ده، حویلی‌نینگ اۉتینی یانه‌دی و اۉت یاییلیب، اوی و ایچیده‌گی نرسه‌لرنی هم کۉیدیره باشله‌یدی. اوچقون و اۉرتاق‌لری اۉز اۉیین‌لری بیلن بند بۉلیب اۉلتیرگن‌لریده، اویی کۉیگن کیشی کبِلیب، اوچقون بیلن اۉرتاق‌لری‌نی اوشلب، اولوسوال‌لیک‌که تاپشیره‌دی. اولوسوال، بۉلگن واقعه‌نی سۉره‌ب آلیب، اولرنی گنهکار تانیب قماققه آله‌دی.

انه، خطرلی اۉیین‌لرنینگ نتیجه‌سی.

* * *

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- خطرلی اۉیین‌لر، اینیقسه پارتلاوچی ماده‌لر ضررلری باره‌سیده سۉزلب، اۉقووچیلرنی توشونتیرینگ.

۲- شونده‌ی اۉیین‌لردن ضرر کۉرگن کیشی‌لرنی مثال صورتده بیان قیلینگ.

۳- درس متنی‌ده‌گی ینگی سۉزلرنی تخته‌گه یازیب و هر بیری حقیده سۉزلنگ.

عزیزاۉقووچیلر!

۱- هر بیرینگیز اۉز اۉرنیدن توریب، خطرلی اۉیین‌لر باره‌سیده سۉزلنگ.

۲- هر بیرینگیز درس متنی‌دن فایده‌لنیب، خطرلی اۉیین‌لر ضررلری باره‌سیده بیر متن یازینگ.

۳- اېسکی تېمیر و پتاقی‌لر بیلن اۉینش خطرلری حقیده سۉزلنگ.

سینش:

۱- اۉقووچیلر، خطرلی اۉیین‌لر ضررلری باره‌سیده معلومات تاپیب دیلرمی؟

۲- اۉقووچیلر، خطرلی اۉیین‌لر باره‌سیده بیر متن یازه آله‌دیلرمی؟

۳- اۉقووچیلر، درس متنی‌ده‌گی ینگی سۉزلر باره‌سیده سۉزلب، اولر بیلن گپ توزه آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

هر بیر اۉقووچی، پارتلاوچی ماده‌لر بیلن اۉینش ضررلری باره‌سیده بیر نېچه سطر یازسین.

اۉن سکّیزینچی درس

هدف: اۉقووچیلر، لطیفه‌گه قیزیقیب، اوندن فایده‌لنیب، حیات‌لرینی قووناق اۉتکزیش‌لری.

۱- لطیفه دېب، نیمه‌نی اَیته دیلر؟ او حقده بیرار نرسه بیلسنگیز، سۉزلب بېرینگ.
۲- کیم بیر یخشی و کولگولی لطیفه اَیته‌آله‌دی؟
۳- چقچقی آدم دېب، قنده‌ی آدم‌نی اَیته‌میز؟

* * *

لطیفه

بیر خۉراز، درخت شاخه‌سیده اۉلتیرگن ابدی. بیر تولکی کېلیب، اونگه اَیتدی: هاریمه، دۉستیم! مېن سېنینگ چیرایلی تاووشینگ‌نی ایشیتیب کېلدیم و سلامیم‌نی عرض ایتدیم.



خۉراز اَیتدی: سېنگه رحمت.

تولکی اۉزی‌نی ایشیتمس‌لیککه آلیب، اَیتدی: نیمه دېدینگ؟ ایشیتمه‌دیم. نیمه اوچون قوییگه توشمه‌ی‌سن؟ کېل بیرگه یوره‌یلیک.

خوراز اَیتدی: قوییگه توشیش‌دن قۉرقه‌من، بیزلرگه یېر اوستیده خوف‌سیز جای یۉق.

تولکی اَیتدی: مېندن قۉرقه‌سن‌می؟

خۉراز اَیتدی: اگر سېندن قۉرقمسم هم، باشقه حیوان‌لر بار.

تولکی اَیتدی: شاشمه. موندن کېین بوتون حیوان‌لر صلح و صفاده یشب، بیر- بیریگه آزار یېتکیزمس‌لیک‌لری حقیده ینگی‌دن فرمان چیقیبدی.

خۉراز اَیتدی: قنچه یخشی. شونینگ اوچون، یقین‌لشه‌یاتگن اِیت‌لردن قاچمه‌ی تورگن ابکن سن- ده!

تولکی نینگ قولاق‌لری بو گـپ‌نـی اېشـیتگن زهـاتی تیـک بۉلیـب، قورقوودن دُمینی توگیـب، قاچیـب کېتـه‌بېـردی. خـــۉراز اَیتـدی: قـه‌یاققـه قاچه‌سن؟ ینگی فرمان چیققنی اوچون ایت‌لرسېنگه تېگمه‌یدیلر.

تولکی اَیتدی: کیم بیله‌دی؟ ایـت‌لـر حـالی‌گچـه ینگـی فرمـان‌نـی اېشیتمه‌گن بۉلیش‌لری هم ممکن!

* * *

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- لطیفه حقیده سۉزلنگ.

۲- درس متنی‌ده‌گی لطیفه‌نینگ هر بیر بۉلیمی‌نی اۉقووچیلردن سۉره‌نگ.

۳- لطیفه‌نینگ نتیجه‌سی حقیده سـۉزلنگ.

۴- درس متنی‌نی اۉقووچیلرگه اۉقیب، یازدیرینگ.

عزیزاۉقووچیلر!

۱- هربیرینگیز اۉز اۉرنینگیزدن توریب، لطیفه نینگ بیر بـۉلیمی نی اَیتینگ.

۲- اۉقووچیلردن هر بیری شونگه اۉخشش بیر لطیفه‌نی بیلسه، باشقه‌لرگه اَیتیب بـېرسین.

۳- درس متنی‌ده‌گی ینگی سۉزلرنی دفترینگیزگه یازیب، اوندن گپ توزینگ.

سینش:

۱- اۉقووچیلر، لطیفه و اونینگ نتیجه‌سی باره‌سیده سۉزله‌ی آله‌دیلرمی؟

۲- اۉقووچیلر، درس متنی‌نی اۉقیب، یازیب، شونگه اۉخشه‌گـن لطیفـه‌نـی اَیتـه آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

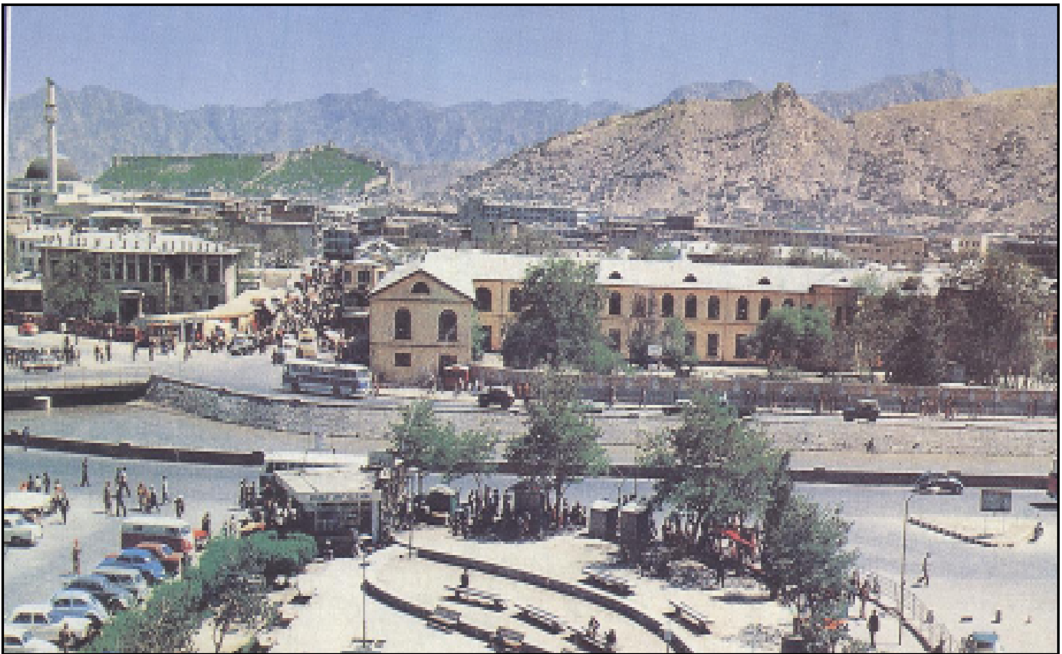
لطیفه حقیده بیر متن یازینگ.

اۉن توقّیزینچی درس

هدف: اۉقووچیلرنینگ ایرکین‌لیک باره‌سیده معلومات تاپیب، ایرکین‌لیک‌ده یشش‌گه قیزیقیش و اونگه بها بېریش‌لری.

۱- ایرکین‌لیک باره‌سیده بیلگن‌لرینگیزنی اَیتینگ.

۲- قوشچه‌لرنی چیرایلی قفس‌لرگه سالیب، یخشی یېمک- ایچمک بېرسنگیز، قفس‌ده یشه‌یاتگن‌لریدن راضی بۉله‌دیلرمی؟



ایرکین‌لیک

سویون‌نینگ آته‌سی، اسد آیی‌نینگ ییگیرمه سکّیزینچی کېچه‌سی، باله‌لرینی چمن حضوری‌گه آلیب باردی. چمن تېگره‌گی رنگمه-رنگ گروپ‌لر بیلن یاریتیلگن ایدی. سویون، جمعیت‌نینگ کۉپ‌لیگی و چراغ‌لر و بیراق‌لرنینگ گۉزه‌ل‌لیگی‌نی کۉریب، آته‌سیدن سۉره‌دی:

چمن‌نی نیمه اوچون مونچه کۉپ چراغ‌لر بیلن بېزه تیب دیرلر؟

آته‌سی جواب بېردی: باله جانیم، بیر پیت‌لر اۉلکه‌میزنی انگلیس‌لر آلگن اېدی. افغانستان اولوسی اېرکین‌لیکده یشه‌مس اېدی و اولوس، ظلم و جفالردن عذاب چېکر اېدی. افغانستان نینگ برچه اولوس‌لری، یعنی: پشتون‌لر، تاجیک‌لر، اۉزبېک‌لر، تورکمن‌لر، بلوچ‌لر، پشه‌یی‌لر، نورستانی‌لر، هزاره‌لر و باشقه‌لر بیرلشیب، انگلیس‌لرگه قرشی چیقیب، ملی جهادنی باشله‌دیلر. نتیجه‌ده، (۱۲۹۸هـ.ش) ییلی اسد آیی‌نینگ ییگیرمه سکّیزینچی کونی، انگلیس‌لردن اۉز اېرکین‌لیک و استقلال‌لری‌نی آلدیلر. شونینگ اوچون، اولوسیمیز هر ییل شوکونده، بوتون شهرلرده بیره‌م میدان‌لری‌نی یاروغ (چراغان) اېتیب، خوشلیک قیله‌دیلر. آته-بابالریمیزنینگ بو مقدس و اولوغ میراثی، یعنی استقلال و اېرکین‌لیک‌نی اسره‌ب-اَوه‌یلش، هربیر اۉلکه داشیمیزنینگ بویوک و ظیفه‌سی دیر.

***

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- ایرکین‌لیک و اونی اسره‌ش باره‌سیده اۉقووچیلر سویه‌سیگه یره‌شه سۉزلنگ.

۲- افغانستان‌ده یشاوچی ملیت‌لر باره‌سیده سۉزلنگ.

۳- درس متنی‌ده‌گی ینگی سۉزلرنی تخته‌گه یازیب، اۉقووچیلرگه بیلدیرینگ.

عزیز اۉقووچیلر!

۱- ایرکین‌لیک باره‌سیده بیرمه-بیر سۉزلنگ.

۲- افغانستان‌ده یشاوچی ملیت‌لرنینگ رسم و رواج‌لری حقیده سۉزلنگ.

۳- هر بیرینگیز درس متنی‌دن اوچ‌ته بیرلیک و کۉپلیک سۉزلرنی دفترچه‌لرینگیزگه یازیب، اوندن گپ توزینگ.

سینش:

۱- اۉقووچیلر، ایرکین‌لیک و اونی اسره‌ش حقیده سۉزله‌ی آله‌دیلرمی؟

۲- اۉقووچیلر، افغانستان‌ده یشاوچی ملیت‌لرنینگ آتلری‌نی اَیتیب، رسم-رواج‌لری باره‌سیده سۉزله‌ی آله‌دیلرمی؟

۳- درس متنی‌ده‌گی سۉزلردن کۉپلیک وبیرلیک سۉزلرنی اجره‌ته آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

اۉقووچیلر، ایرکین‌لیک مناسبتی بیلن برپا ایتیلگن بیره‌م حقیده اوچ سطرلیک بیر متن یازیب کیلسین‌لر.

ییگیرمه‌نچی درس

هدف: معناداش(مترادف)سۆزلر باره‌سیده معلومات تاپیش‌وگپ‌ده اولردن فایده‌لنیش.

۱- شکلی باشقه‌چه، اما معناسی بیر یا یقین بۆلگن بیر- ایکّی جفت سۆزلرنی اَیتینگ.

۲- اسره‌ماق و سقله‌ماق سۆزلری حقیده سۆزلنگ.

۳- اېرته، تانگ، سحر، بامداد سۆزلری‌دن بیر- بیر گپ توزینگ.

* * *

معناداش(مترادف) سۆزلر

شکلی هر خیل بۆلسه هم، معناسی بیر یا بیر- بیریگه یقین بۆلگن سۆزلر، معناداش سۆزلر دېیله‌دی. اۉزبېک تیلی‌ده معناداش سۆزلرنینگ ایشله‌تیلیشی‌نی کۉره‌میز: یولدوز بیلن اېرگش، تۉرتینچی صنف اۉقووچیلری دیرلر. اولر، درس اۉرگنیشده بیر- بیرلری‌گه کمک و یاردم بېره‌دیلر.

یوقاریده‌گی گپ ده (کمک و یاردم) سۆزلری نینگ شکلی فرقلی، اما معناسی بیر دیر. معناداش سۆزلر، گپ‌نی بېزه‌تیش و معناسی‌نی ینه‌ده آیدین‌لشتیریش اوچون کېلتیریله‌دی. شونده‌ی سۆزلر، اۉزبېک تیلی‌ده کۉپ دیر.

مثال: یېمک- طعام، قویاش-کون-گونش، یوکسک-بلند، بیلیم-علم، تورلی- خیلمه-خیل، اۉت-آلاو، درخت-یاغاچ، بویوک-کتّه-اولکن، یوز-بېت - اَیت و شونگه اۉخشش باشقه سۆزلر.

* * *

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- معناداش سۉزلر باره‌سیده سۉزلب، مثال‌لر آرقه‌لی اۉقووچیلرنی توشونتیرینگ.

۲- درس متنی‌ده‌گی ینگی سۉزلرنی تخته گه یازیب، اۉقووچیلردن هر بیر سۉزگه مناسب معناداش سۉزلر تاپیش‌لرینی ایستنگ.

۳- نېچیته سۉزنی تخته‌گه یازیب، اۉقووچیلردن معناداش سۉزلرنی تاپیب، اونگه مناسب گپ توزیش‌لرینی ایستنگ.

عزیز اۉقووچیلر!

۱- هر بیر ینگی سۉزگه مناسب معناداش سۉز تاپیب، گپ توزینگ.

۲-.کسل، گۉزه‌ل و قووانچ سۉزلری‌نینگ معناداش‌لرینی تاپینگ!

سینش:

۱- اۉقووچیلر، درس متنی‌نی اۉقیب، معناداش سۉز تاپیب، گپ توزه آله‌دیلرمی؟

۲- اۉقووچیلر، معناداش سۉزلر حقیده سۉزله‌ی آله‌دیلرمی؟

۳- اۉقووچیلر، بېرگن سۉزلرگه مناسب معناداش سۉزلر تاپه آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

قوییده‌گی سۉزلرگه مترادف(معناداش) سۉزلر تاپیب، گپ توزینگ:

یـوز، یېمک، کوچ، اۉرتاق.

بیگیرمه بیرینچی درس

هدف: یشش جایلرنینگ پاکلیگی و کؤرکم‌لشتیریلیشی‌گه اؤقووچیلرنی قیزیقتیریش.

۱- یشش جای دېب، نیمه‌نی ایته‌دیلر؟ بیلسنگیز، سؤزلب بېرینگ.
۲- اوی، قیشلاق، مکتب، مسجد و شهر، یشش جایلر سنه‌له‌دی‌می؟
۳- یشش جایلرنی، یخشی و پاک اسـره‌ش حقیـده بـیلگن‌لرینگیزنـی سـؤزلب بېرینگ.



یورت (وطن، یشش جای)

انسانلر اؤتگن زمانلردن بوگون‌گچه جمعیت‌ده یشب کېلگن‌لر. اولر بیرینچی‌ده، غارلرده یشر ابدیلر، سېکین- سېکین اوی‌لر، قیشلاق‌لر، کیېن‌راق ابسه شهرلر قوریب یشه‌ی باشله‌دیلر.

تاریخ بؤییچه، آدم‌لر یخشی یشش اوچون تورلی محنت‌لرنی چـېکیب، یخشی تجربه‌لرگه ابگه بؤلگن‌لر. مونچه تجربه‌لردن بیری، یشش جایلرنی یخشی اسره‌ش و کؤرکم‌لشتیریش دیر.

مثال اوچـون، عایلـه اعضـالـری اۉز اوی-جـایلری‌نـی پـاک اسره‌ب، اوی تېگره‌گی‌ده گل و نهـال اېکـیش‌لـری کېـره‌ک دیـر. شوکبی، قیشلاق‌لیک‌لر و شهرلیک‌لر، قیشلاق و شـهرلری‌نـی اۉز اوی‌لری‌دېک پاک اسره‌ب، کـۉرکم‌لشتیریشـی‌گـه اینتیلـیش‌لـری کېره‌ک. بیرار قیشلاق یا شهر یشاوچی‌لری اۉز شهر و قیشلاق‌لری نینگ پاک‌لیگی و کۉرکم‌لیگی‌گه قـره‌مسـه‌لـر، شـهر و قیشـلاغی کـۉرکم‌سـیز بۉلیـب، ویرانـه‌گـه اَیلنیـب کېتـه‌دی. اوییـنگیـز، قیشلاغینگیز، مکتبینگیز، مسجدینگیز و شهرینگیز پـاک و کـۉرکم بۉلسه، کۉنگلینگیز آچیلیب، ساغلام یشه‌یسیز.

کېلینگ، بوکون‌دن باشلب، اوییمیز، قیشلاغیمیز، مکتبیمیز همده شهریمیز پاک‌لیگی و کۉرکم‌لیگی اوچون نهال اېکه‌یلیک؛ چمن‌لر و پارک‌لر یره‌ته‌یلیک؛ اېکیلگن گل‌لر و نهال‌لرنی سیندیرمه‌ی، اولرنی اۉستیریب، یورتیمیزنی باغ و بۉستان‌گه اَیلنتیره‌ی‌لیک.

* * *

حرمتلی اؤقیتووچی!

۱- یشش جایلرنی پاک اسره‌ش و کؤرکم‌لشتیریش حقیده سؤزلنگ.

۲- اوی، قیشلاق، مکتب و شهرلر کؤرکم‌لیگی‌نینگ فایده‌لری حقیده سؤزلنگ.

۳- درس متنی‌ده‌گی ینگی سؤزلرنی تخته‌گه یازیب، هر بیری حقیده معلومات بېرینگ.

عزیز اؤقووچیلر!

۱- اوی، قیشلاق، مکتب ،مسجد و شهرلر پاک‌لیگی و کؤرکم‌لیگی حقیده اوچ سطرلیک بیر متن یازینگ.

۲- قوییده‌گی سؤزلرنینگ هر بیریگه سؤراق گپ توزینگ:

شهر، کؤرکم، نهال، چمن، قیشلاق.

۳- شکلداش سؤزلردن فایده‌لنیب، ایکّیته گپ توزینگ.

سینش:

۱- اؤقووچیلر یشش جایلرنینگ پاک‌لیگی و تېگره‌ک‌لر نینگ کؤرکم‌لیگی فایده‌لری‌نی بیلیب دیلرمی؟

۲- اؤقووچیلر، درس متنی‌ده‌گی ینگی سؤزلرگه سؤراق گپ توزه آله‌دیلرمی؟

۳- اؤقووچیلر، شکلداش سؤزلردن فایده‌لنیب ،ایکّیته گپ توزه آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

اؤز مکتب‌لرینگیزنی پاک اسره‌ش و کؤرکم‌لشتیریش حقیده بیر متن یازینگ.

ییگیرمه ایکّینچی درس

هدف: کـۆپچیلیک بیلن ایش قیلیش فایده‌لری‌نی بیلیش، کۆپچیلیک ایــش یــا حَشَرگه قۆشیلیش و اونگه قیزیقیش‌لری.

۱- حشر باره‌سیده سۆزلنگ.
۲- اینی- آغه‌لرینگیزدن بیری حشر قیلگن‌می؟ او باره‌ده سۆزلنگ.
۳- اریق قازیش حشری باره‌سیده سۆزلنگ.



حشر

آته‌بای‌نینگ بوغدایی پیشیب، قاوراوگه کـېلگن ایــدی. لــېکن اۆره‌دیگن آدمی یۆق اېدی. قیشلاقده هم ایشله‌یــدیگن کیشــی‌لــر تاپیلمس اېدی. شونینگ اوچون آته‌بای قیــین‌چیلیککــه اوچــره‌ب، حیران بۆلیب قالگن اېدی. احمد اکه، آته‌بای‌نینگ حال و احوالی‌نی کۆریب، سۆره‌دی: آته‌بای، خفه کۆرینه‌سیز، سببی نیمه؟

آته‌بای جواب بېردی: احمد اکه، سۉره‌ب نیمه قیلـه‌سـیز! اۉن جریب یېرنینگ بوغدایی پیشیب توریبدی، امّا اۉره‌دیگن کیشی‌لـر تاپیلمه‌یدی.

احمداکه، آته‌بای‌نینگ گپ‌لرینی اېشیتگندن سـۉنگ، اَیتـدی: آته‌بای، غم یېمنگ، اېرته بوتون قیشلاق‌نی حشرگه چقیره‌میز.

اېرته‌سی هر اویدن بیر- بیر کیشی اۉراق‌لری‌نی قۉل‌لریگه آلیب، آته‌بای‌نینگ اوییگه کېلدیلر. آته‌بای، اېرته چایی‌نی قیشلاق داش‌لریگه بېرگندن سۉنگ، اولرگه قره‌ب اَیتدی:

اینی-آغه‌لر! برچه دن آلدین احمد اکه مـېنگه بیر یخشی یۉلنی کۉرستدیلر، شـو اوچـون اوکیشـی‌دن تشـکر قیلـه‌مـن. مېنینـگ بوغـدابیم پیشـیب، قـاوره‌ب، اۉریـش پیتـی یېتیبـدی. مېنگـه یاردم‌لشیب، بوغدای‌لریم‌نی اۉرسنگیز، اۉز وقتیده ییغیب آلاله‌من.

حشرچیلر کـۉز اوستیگه دېب، دله تامان جۉنب باردیلر و آقشامگچه بوغدای‌لرنی اۉریب، توگتدیلر.

آته‌بای قیشلاق داشلریدن خوشلیک قیلیب، اولرگه تېنگری تعالی‌دن تینچلیک و کامیابلیک تیله‌دی.

* * *

حرمتلی اۋقیتووچی!

۱- حشر فایده‌لری باره‌سیده‌سۋزلنگ.

۲- حشر یۋلی بیلن مکتب ساحه‌سی‌نی پاکلَنگ.

۳- ینگی سۋزلرنی تخته‌گه یازیب، درس متنی باره‌سیده آغزه‌کی سۋزلنگ.

عزیزاۋقووچیلر!

۱- هر بیرینگیز حشر باره‌سیده سۋزلنگ.

۲- هر بیرینگیز حشر باره‌سیده بیر متن یازینگ.

۳- آته‌بای قنده‌ی قیین‌چیلیککه اوچره‌گن ابدی؟ بو حقده، بیر- ایکّی سطرلیک متن یازینگ.

سینش:

۱- اۋقووچیلر، حشر باره‌سیده معلومات تاپیب دیلرمی؟

۲- درس متنی‌نی اۋقیب، اوباره ده سۋزله‌ی آله‌دیلرمی؟

۳- حشر باره‌سیده متن یازه آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

حشر باره‌سیده اوچ سطر متن یازیب کېلینگ.

ییگیرمه اوچینچی درس

هدف: ظهیرالدین محمد بابرنی تانیب، شعرلری و قیلگن ایش‌لری باره‌سیده معلومات تاپیش.

۱- صنف، مکتب و یشش جایلرینگیزده بابر آتلی کیشی بۉلسه، تانیتینگ.
۲- بابر پادشاه باره‌سیده معلومات‌لرینگیز بۉلسه، سۉزلنگ.
۳- بابر باغی باره‌سیده سۉزلنگ.



ظهیرالدین محمد بابر شاه

بابر (۸۸۸ هـ.ق) ییلی فرغانه ولایتی، "اندیجان" شهریده توغیلدی. آته‌سی عمرشیخ میرزا فرغانه ولایتی‌نینگ پادشاه‌سی ایدی. آته‌سی اۉلگندن سۉنگ، فرغانه حکمداری بۉلدی. بابر، بوتون ماوراءالنهرنینگ مرکزلشتیریش و بیرلشتیریشی‌گه اینتیلدی. بیراق بیرقنچه سبب‌لر، جمله‌دن تۉختاوسیز ایچکی تارتیشوو، اینیقسه شیبانی خان باشچیلیگیده باشلنگن اوروش‌لرگه کۉره، بو مقصدنی عمل‌گه آشیره آلمه‌دی.

(۹۱۰ هـ.ق) ییلده، شیبانی خان قشونی اندیجان‌نی قۉلگه کیریتدی و نتیجه‌ده بابر، اوتّیز کیشی عسکر و امیرلری بیلن افغانستان‌گه کېلدی. بیرینچیده کابل، بدخشان و آره‌ده‌گی شهرلرنی قۉلگه کیریتیب، اۉز حکومتی‌نی اۉرنتدی. (۹۲۵-۹۳۳ هـ.ق) ییل‌لر آره‌سیده بیر نېچه قتله هندوستان‌گه یوریش قیلدی. سۉنگی یوریشیده سلطان ابراهیم لودی‌نی یېنگدی و هندوستان‌نی اۉز سلطنت قلمروی‌گه قـۉشدی. بابرشاه، دهلی شهری‌نی پایتختی قیلیب، تعیین‌لدی.
بابر، (۹۳۷ هـ.ق) ییلی "آگره"ده دنیادن اۉتدی. کېین‌راق اونینگ وصیتی‌گه کۉره، جسدی کابل‌گه کېلتیریلیب، حاضرگی بابر باغیده کۉمیلدی.
بابر تدبیرلی، بیلیم‌لی و مهربان کیشی اېدی. پادشاه‌لیک دوریده، اۉزی‌نینگ رسمی و دولتی ایشلریدن تشقری، علمی و ادبی فعالیت‌لـر بیلن هم شغلله‌نیب، اۉزبېک تیلیده بیر قنچه قیمتلـی منظـوم و منثـور اثرلر یازدی. بابر، اۉزبېـک ادبیـاتی رواجـی، یوکسلیشـی و ترقیـاتی اوچون کتّه خدمت‌لر قیلگن. اونینگ اۉزبېک تیلیده یـره‌تگـن اثرلـری؛ یعنی شعر دېوانی، بابرنامـه، مبّـین، عـروض رسـاله‌سـی و والدیـه رساله‌سی‌نینگ ترجمه‌سی جهان ادبیـاتی، اَینیقسـه اۉزبېـک تیلـی و ادبیاتی‌نینگ قیمت بها، دردانه‌لری آره‌سیدن جای آلگن.
بابرشعرلری دن نمونه:

هــرکیــم که وفاقیلسه، وفا تــاپقــوسیــدور
هرکیم که جفا قیلســه، جفا تاپقوسیدور
یخشی کیشی کۉرمه‌گی یامانلیـــــق هرگز
هرکیم که یامان بۉلسه، جزا تاپقوسیدور
احباب، ییغیلماقنی فراغــت تــوتــونــگیــز
جمــعیتیــنگیز باری‌نی دولت توتونگیـــــز

چون‌گردش چرخ بودورور، تېنگری اوچون
بیر- بیرنی نېچه کونی غنـیمت توتونگیز
*** * ***

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- بابر باره‌سیده اۉقووچیلر سویه‌سیگه یره‌شه معلومات بېرینگ.

۲- بابرنینگ یوقاریده‌گی رباعی‌لری‌نی معنی قیلیب، اولر باره‌سیده هر تمانلمه گپیریب، اۉقووچیلرنی توشونتیرینگ.

۳- بابرنینگ ماوراءالنهردن افغانستان‌گه کېلگنی باره‌سیده سۉزلنگ.

۴- درس متنی‌ده‌گی، ینگی سۉزلرنی تخته‌گه یازیب، معناسی‌نی اۉقووچیلرگه توشونتیرینگ.

عزیز اۉقووچیلر!

۱- اۉقووچیلر، درس متنی‌ده‌گی مطلب باره‌سیده بیرمه-بیر سۉزلنگ.

۲- هر بیر اۉقووچی، بابر باره‌سیده قیسقه مقاله یازسین.

۳- اۉقووچیلرنینگ هر بیری بابر یازگن مهم اثرلر و کتابلر آتینی اَیتسین.

سینش:

۱- اۉقووچیلر، درس متنی‌ده‌گی موضوع باره‌سیده سۉزله‌ی آله‌دیلرمی؟

۲- اۉقووچیلر، بابر یازگن مهم اثرلر و کتاب‌لر آتی‌نی اَیته آله‌دیلرمی؟

۳- اۉقووچیلر، بابر باره‌سیده مقاله یازه آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

بابرشاه‌نینگ توغیلگن شهری و مقبره‌سی قه‌یېرده‌لیگی باره‌سیده اوچ سطرلیک متن‌نی کتابچه‌لری‌گه یازیب کېلسین.

ییگیرمه تؤرتینچی درس

هدف: حرام مال نیمه‌لیگی و ضررلریدن آگاه بؤلیش، اونـدن یـوز اؤگیـریش و اونینگ یامانلیگی حقیده باشقه‌لرگه گپیریش.

۱- حرام مال نیمه دیر؟ سؤزلنگ.

۲- حرامخؤر آدم‌لر باره‌سیده مردم نیمه‌لر دیپیدی؟

* * *

حرام مال

بیر کون عزیز پیغمبریمیز حضرت محمدﷺ اَیتدیلر:

بیر خیل آدم‌لر دنیاده یخشی ایشلر قیله‌دیلـر؛ مثـال اوچـون: نماز اؤقییدیلر؛ رؤزه توته‌دیلر؛ کېچه‌لر عبادت قیله‌دیلر؛ اما قیامـت کونی ده اولرنینگ برچه عبادت‌لری باطـل بؤلیـب، ایـش‌لـری الله تعالی‌گه منظور بؤلمه‌یدی.

صحابه‌لردن بیـری سـؤره‌دی: ای رسـول الله ﷺ، بـولر نمـاز اؤقیـب؛ رؤزه توتیـب؛ حـج باریـب؛ قشـاق‌لرگـه یـاردم بېـرگن بـؤلسه‌لر، نیمه اوچون قیلگن ایشلری الله ﷻ گه منظور بؤلمه‌یدی؟

حضـرت محمـدﷺ اَیتـدیلر: شـولر حـرام مـال‌نـی ییپیـدیلر؛ اولوس‌نینگ مالی‌نی سؤراق‌سیز یا زؤرگه آله‌دیلر و یا سودخؤرلیک، اؤغیرلیک، رشوتخؤرلیک قیلیب، مال و دولت تاپه‌دیلـر. شـونده‌ی مال و دولت، حرام مال دیر. شونینگ اوچون، تېنگری تعالی قیلگن عبادت‌لری‌نی منظورقیلمه‌ی، اولرنی دؤزخ گـه تشـلـه‌یـدی. بـونی بیلـیش کـېره‌ک کـه، حـرام مـال‌نـی یـېگن آدم‌نـی الله تعـالی کېچیرمه‌یدی و ایل آلدیده هم شرمنده و یوزی قرا دیر.

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- حرام مال باره‌سیده معلومات بېرینگ.

۲- حرامخۉرلیک ضررلری حقیده سۉزلنگ.

عزیز اۉقووچیلر!

۱- درس متنی نی اۉقیب، یازیب، اونینگ نتیجه‌سی باره‌سیده سۉزلنگ.

۲- حرام، عبادت و باطل سۉزلریدن گپ توزینگ.

۳- هر بیرینگیز حرامخۉرلیک ضرری باره‌سیده بیر متن یازینگ.

۴- قوییده‌گی سۉزلر باره‌سیده سۉزلنگ:

باردی، باردیلر، کیشی، کیشی‌لر، مال، مال‌لر

سینش:

۱- اۉقووچیلر، حرام‌خۉرلیک حقیده معلومات تاپیب، ینگی درس متنی‌نی اۉقیب، یازه آله‌دیلرمی؟

۲- اۉقووچیلر، حرام مال، عبادت و باطل سۉزلری حقیده، باشقه‌لرگه معلومات بېره آله‌دیلرمی؟

۳- اۉقووچیلر، بیرلیک و کۉپلیک آتلر حقیده اۉیلب، بیرار نرسه اَیته آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

حرامخۉرلیک ضررلری حقیده بیر متن یازینگ.

ییگیرمه بېشینچی

هدف: قرمه ـ قرشی (ضد) سۉزلرنی تانیب، گپ‌لرده ایشله‌تیش و سۉزنینگ قرمه –قرشی‌سی‌نی تاپیش.

۱- قرمه - قرشی سۉز دېب، قنده‌ی سۉزنی اَیته دیلر؟ بیلسنگیز، سۉزلب بېرینگ.
۲- کېچه و کوندوز سۉزلری قنده‌ی سۉزلر دیر؟
۳- "آق" و "کتّه" سۉزلری‌نینگ قرمه - قرشی‌سی‌نی اَیتینگ.

* * *

قرمه - قرشی سۉزلر (کلمه‌های متضاد)

معناسی بوتونله ی بیر- بیریگه اۉخشمه‌ی، مخالف بۉلگن ایکّی سۉزنی قرمه - قرشی یا متضاد سۉز دېیدیلر؛ مثال: احمد اکه، قرانغو کېچه‌ده اۉز اېکین‌لریگه سوو بېره‌دی. محمود اکه یاروغ کونده اۉز اېکین‌لریگه سوو بېره‌دی. ینه بیر مثال: قیش فصلی کۉپ ساووق و یاز فصلی کۉپ ایسّیق بۉله‌دی.

یوقاریده‌گی هر بیر گپ‌ده بیر قرشی سۉز بار. کېچه و کوندوز، قرانغو و یاروغ، قیش و یاز، ایسّیق و ساووق، بیر- بیرلریگه قرمه - قرشی سۉزلر دیر.

اۉزبېک تیلی و باشقه تیل‌لرده قرمه - قرشی سۉزلر کۉپ ایشله‌تیله‌دی.

* * *

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- قرمه - قرشی سۉزلر حقیده سۉزلنگ.

۲- درس متنیده‌گی ینگی سۉزلرنی تخته‌گه یازیب، اۉقووچیلرگه هر بیر سۉز اوچون گپ توزیش‌لرینی بویورینگ.

۳- قوییده‌گی سۉزلرنی، تخته‌گه یازیب، اۉقووچیلردن قرمه - قرشی سۉزلرنی تاپیشلری‌نی ایستنگ:

آق، قیین، اېرکک، آز، قرانغو.

عزیزاۉقووچیلر!

۱- ایکّی گروپ‌گه بۉلینیب، هر بیرینگیز، بیر سۉزنی اَیتیب، باشقه‌نگیز اۉشه سۉزنینگ قرمه – قرشی‌سی‌نی تاپیب اَیتینگ.

۲- قوییده‌گی گپ‌لرنینگ قرمه - قرشی سۉزلری‌نی یازینگ:

- مېن کېچ راق مکتب‌گه یېتیب باردیم.
- یۉلداش یخشی اۉقووچی دیر.
- فاطمه‌نینگ رۉمالچه‌سی آق دیر.

سینش:

۱- اۉقووچیلر، قرمه - قرشی سۉزلرنی تانیب دیلرمی؟

۲- اۉقووچیلر، قرمه - قرشی سۉزلرنی گپ‌لرده ایشله‌ته آله‌دیلرمی؟

۳- اۉقووچیلر، درس متنی‌ده‌گی ینگی سۉزلردن گپ توزه آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

اۉقووچیلر، قوییده‌گی ایکّی قطار سۉزلرنینگ قرمه - قرشی‌لری‌نی ترتیب‌گه سالسین‌لر:

اېرکک------ آق	اوزاق------ قویی
یوقاری------ یاووق	اوزون----- اۉتمس
اۉتکیر------ خاتین	قره ------ کلته

ییگیرمه آلتینچی درس

هدف: قرّی‌لرنی حرمت قیلیش، اولرگه یاردم بېریش، اولر تۉغری‌سیده‌گی انسانی و دینی بورچ‌لردن آگاه بۉلیش.

۱- قرّی دېب، کیم‌نی اَیته‌میز؟ هرکیم بیلسه سۉزلسین.
۲- قرّی‌لرنی حرمت قیلیش حقیده سۉزلنگ.
۳- پیغمبریمیز قرّی‌لرنی حرمت قیلیش حقیده نیمه دېگن‌لر؟



قرّی‌لرنی حرمت قیلیش

بازار کونی ایدی. کېنجه بای، آته‌سی بیلن شهرگه بارر ایدی. ایکاولری سرویس‌نینگ بیر چوکی سیده اۉلتیردیلر. یۉل‌نینگ یریمیده بیر آقسقال کیشی عصاگه تَیَنگن حالده مۉترگه چیقدی. مۉترنینگ چوکی‌لری تۉلگن ایدی. کېنجه بای اۉرنیدن توریب: بابه‌جان – بابه‌جان، کېلینگ مېنینگ چوکیم‌ده اۉلتیرینگ، دېدی.

آقسقال کیشی، کېنجه‌بای‌گه اَیتدی: باله‌م، چوکی‌ده اۉزینگ اۉلتیر، سېن حقلی سن.

کېنجه‌بای اَیتدی: بابه‌جان، مېن حالی یاش من. سیز، مېندن اولوغ‌راغ سیز. التماس، مېنینگ چوکیم‌ده اۉلتیرینگ. آقسقال کیشی کېنجه‌بای‌نی القب، چوکی‌ده اۉلتیرگن‌دن کېین سۉره‌دی: باله‌م، سېن بو اخلاق‌نی کیم‌دن اۉرگندینگ؟

کېنجه‌بای اَیتدی: بابه‌جان، تـۉرتینچی صـنف اۉزبېـک تیلـی کتابیــده قــرّی‌لرگــه حرمــت قیلــیش بــاره‌ســیده یــازیلگن دیــر. اۉقیتووچیمیز کۉپ یخشی کیشی دیر. دایم بیزلرگه اۉزلرینگیــزدن کتّــه‌راققــه حرمــت قیلینــگ دېــب، نصــیحت قیلــه‌دی. بیــز هــم اۉقیتووچیمیزنینگ کۉرستمه‌لری‌نی بجره‌میز و اۉزیمیــزدن کتّــه‌راق کیشی‌لر، اَینیقسه بابه‌لر و مامــه‌لرگــه حرمــت قیلیــب، اولرنینــگ دعاسی‌نی آله‌میز.

آته‌لرسۉزی:

یخشی‌لیک قیل، امیدوار بۉل   یامان‌لیک قیل، خبردار بۉل

* * *

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- قرّی‌لر حرمتی باره‌سیده سۉزلنگ.
۲- شونگه اۉخشش حکایه‌لرنی اۉقووچیلرگه اَیتیب بېرینگ.
۳- حکایه نتیجه‌سی باره‌سیده سۉزلنگ.

عزیز اۉقووچیلر!

۱- هربیرینگیز اۉز اۉرنینگیزدن توریب، درس متنیده‌گی حکایه حقیده سۉزلنگ.
۲- درس متنیده‌گی ینگی سۉزلر حقیده گروپی صورتده سۉزلشیب، هر بیریگه گپ توزینگ‌لر.
۳- هر بیرینگیز، ینگی درس باره‌سیده تۉرت سطرلیک مقاله یازینگ.

سینش:

۱- درس متنی‌نی اۉقیب، یازیب، او باره‌ده سۉزله‌ی آله‌دیلرمی؟
۲- درس متنی‌ده‌گی ینگی سۉزلردن گپ توزیب، مقاله یازه آله‌دیلرمی؟
۳- حکایه نتیجه‌سی حقیده سۉزله‌ی آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

متن‌نینگ بیرینچی سطری‌دن اۉنینچی سطری‌گچه کتابچه‌لرینگیزگه یازیب کېلینگ.

ییگیرمه یبتّینچی درس

هدف: ادب بارەسیده معلومات تاپیش و اونگه قیزیقیش و ادبسیزلیکدن نفرتلنیش.

۱- ادبلی اؤقووچی حقیده سؤزلەی آلسنگیز، گپیریب بېرینگ.
۲- ادبسیز اؤقووچی بارەسیده مردم نیمه دېیدی؟
۳- یخشی آته و آنەلر، بالەلری‌نی قندەی تربیه ایتەدیلر؟

* * *

ادب

هر حســن نینگ پرتوی دور علم و اخلاق و ادب
بی‌ادب، بی‌علـم‌لر ایل قاشیـده تـاپمس رتب
آدمیت میوەســی انســــــانیت بـــاغـــی آرا
بی‌ادب‌لر بید ینگلیغ بؤلغـوســی آخـــر خطب
دولتینگ بالیغه قـؤنگن بیرلـه یؤق دور اعـتبـار
نفس اوچون دوراول تواضع،قیلمه آنی محتسب
حاصل ایت خلق و ادب،بـؤلغیل تواضع ده نهان
تا یبترسن خصلتی دن هر کمـالـه یـؤق عجب

حمزه حکیمزاده نیازی

ادب بارەسیده اَیتیلگن ضرب‌المثل‌لر:

- ادب بازارده ساتیلمس.
- ادب کیشی نینگ زینتی.
- ادبلی باله، ایل‌گه منظور.
- ادب‌نی، بی‌ادب‌دن اؤرگن.

- اویات، اۉلیم‌دن قتّیق.
- اېشیک آچیق بۉلسه هم، سۉره‌ب کیر.

* * *

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- ادب باره‌سیده اۉقووچیلرگه معلومات بېرینگ.
۲- ادب‌لی و ادب‌سیز باله‌لرنینگ باره‌سیده سۉزلنگ.

عزیز اۉقووچیلر!

۱- ادب‌لی و ادب‌سیز باله‌لر حقیده سۉزلب، دفترلرینگیزگه یازینگ.
۲- درس متنی‌ده‌گی ضرب‌المثل‌لر حقیده تۉپله‌نیب، بحث قیلینگ‌لر.
۳- اېل آره‌سیده منظور بۉلگن ایشلردن بیر نېچیته‌سی‌نی بیان اېتینگ.

سینش:

۱- اۉقووچیلر، ادب باره‌سیده معلومات تاپیب ،او باره‌ده سۉزله‌ی آله‌دیلرمی؟
۲- ضرب‌المثل‌لر حقیده اۉرگنگن‌لری‌نی اَیته آله‌دیلرمی؟
۳- ادب‌لی و ادب‌سیز باله‌لرحقیده متن یازه آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

درس متنی‌ده‌گی ضرب‌المثل‌لردن بیر ضرب‌المثل باره‌سیده، اوچ سطرلیک متن یازیب کېلینگ.

ییگیرمه سکّیزینچی درس

هدف: یاردملشیش فایده‌لرینی بیلیش و اونگه قیزیقش.

۱- قیز باله‌لر، آنه‌لریگه قنده‌ی یاردم بېره آله‌دیلر؟ بیلسنگیز، سؤزلب بېرینگ.
۲- اؤغیل باله‌لر، آنه-آته‌لریگه قنده‌ی یاردم بېره آله‌دیلر؟ سؤزلنگ.
۳- صنفداش‌لر و مکتب داشلرینگیزگه قنده‌ی یاردم بېره‌سیز؟
۴- حشر دېب نیمه‌نی اَیته‌دیلر؟ اونینگ فایده‌لری باره‌سیده سؤزلنگ.



یاردملشیش

یاردملشیش کؤپ یخشی ایش دیر. هر بیر کیشی کوچی یېتگنیچه باشقه بیر کیشی‌گه یاردم بېریشی کېره‌ک دیر. قیزلر اوی ایش‌لریده آنه-آپه‌لری‌گه و اؤغیل باله‌لر تشقری ایشلریده آته - اکه‌لری‌گه یاردم بېره‌دیلر. آته-آنه‌لر باله‌لری‌نینگ درسی و باشقه ضرورت‌لری‌نی تیارلب بېریشده و اؤقووچیلر بیر- بیرلریگه درس تیارلشده یاردم بېره دیلر. یاردملشیش اویدن باشله‌نیب، جمعیت‌ده ترقه‌له‌دی. آدم‌لرنینگ حیاتی بیر- بیریگه یاردم بېریش بیلن قیزیقرلی بؤله‌دی.

ابِلیمیز آره‌سیده یاردملشیش روحیه‌سی ابِسکی زمانلردن قالگن دیر.

اولر، قیغو- قووانچ دم‌لریده بیر- بیرلریگه یاردم‌لشیب کبِلگن‌لر. ابِکینچیلر، ایش آغیرلیگی‌نی حشر آرقه‌لی یبِنگیل‌لشتیره دیلر. اۋقووچیلر، درس قیین‌چیلیک‌لری‌نی بیر- بیرلری یاردمیده حل قیله‌دیلر.

یاردم‌لشماق کۇپ یخشی ایــش دیــر. بــو یخشــی و خیرلــی ایش‌نی خلق آره‌سیده کبِنگ رواجلنتیریش کبِره‌ک دیر؛ مثال اوچون: ساغ آدم‌لر، کسل کیشی‌لرگه؛ بیله‌دیگــن اۋقــووچیلر، بیلمــه‌یــدگن اۋقووچیلرگه؛ بایلر، قشّاق‌لرگه؛ شونگه اۋخشــش هــرکیم باشــقه بیراوگه یاردم ببِریب تورسه، دنیا گلستان بۇلیب، همــه انســان‌لــر بختلی بۇله‌دیلر.

* * *

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- یاردملشیش حقیده اۉقووچیلرگه معلومات بــېرینگ.
۲- درس متنیده‌گی ینگی سۉزلرنی تخته‌گه یازیب، اۉقووچیلرگه بیلدیرینگ.
۳- شعر بیلن نثر آره‌سیده‌گی فرق‌لر باره‌سیده سۉزلنگ.

عزیز اۉقووچیلر!

۱- درس متنیده‌گی گپ‌لردن، اوچته گپ‌نی دفترینگیزگه کۉچیریب، آخریده کېره‌کلی بېلگی‌لرنی قۉیینگ.
۲- ینگی سۉزلرگه گپ توزینگ.
۳- هر بیرینگیز، بیر- بیرینگیزنینــگ، یــازگن گــپ‌لرینگیزنــی کۉریــب، اونینــگ کم‌چیلیک‌لری‌نی انیقلب، تۉغریلنگ.

سینش:

۱- درس متنی‌نی اۉقیب، ینگی سۉزلرگه گپ توزه آله‌دیلرمی؟
۲- یاردملشیش باره‌سیده سۉزله‌ی آله‌دیلرمی؟
۳- درس متنی‌دن گپ‌لرنی اییره آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

ایکّیته سۉراق گپ توزینگ.

ییگیرمه تۉقّیزینچی درس

هدف: سۉز تورکوملری حقیده معلومات تاپیش، اونی تانیب، ایشله‌تیش.

۱- معنالی سۉزلر حقیده سۉزلنگ.
۲- یاردمچی سۉزلر دېب، قنده‌ی سۉزلرنی اَیته‌میز؟
۳- یاردمچی سۉزلرسیز، گپ توزیش ممکن‌می؟

* * *

سۉز تورکوملری (کلام اجزاسی)

اۉزبېک تیلی و باشقه تیل‌لرده ایکّی خیل سۉز بار: بیرینچی‌سی، مستقل سۉزلر و ایکّینچی‌سی، یاردمچی سۉزلردیر.

الف- مستقل سۉزلر:

بوتون و مستقل معناگه اېگه بۉلگن سۉزلر دیر.

مثال اوچون: آی، تاغ، قیشلاق، یاغمیر، چوکی، مېن، سېن و باشقه‌لر.

مستقل سۉزلر معنا و گرامر جهتی‌دن بیر- بیری بیلن باغله‌نیب، سۉز قۉشیمچه‌سی‌نی حاصل قیله‌دی، قوییده‌گی گپ‌دېک:

بیزنینگ صنفیمیزده اۉغیل‌لر و قیزلر اۉقییدیلر.

ب- یاردمچی سۉزلر: مستقل معناگه اېگه بۉلمه‌گن، اما گپ توزیش‌ده مستقل سۉزلرنی بیر- بیریگه قۉشه‌دیگن و گرامر مناسبتی‌نی بیلدیره‌دیگن سۉزلر دیر.

یاردمچی سۉزلر قوییده‌گی قۉشیمچه‌لردن عبارت دیر:

بیلن، اوچون، تامـان، و، همـده، چـی، مـی، ده، گـه، دن و باشقه‌لر.

سۉز تورکوم‌لری (مستقل سۉزلر و یاردمچی سۉزلر) اشتراکیده گپ توزیله‌دی.

قوییده‌گی گپ‌لرگه دقت قیلینگ:

حبیب الله درخت‌ده‌گی مېوه‌لرگه کېسک آتدی. مېن جمعه کونی‌نی کتاب اۉقیش بیلن اۉتکزدیم.

اۉزبېک تیلیده یاردمچی سـۉزلر نینگ اوچ توری بار:

۱- کمک‌چی، ۲- باغلاوچی، ۳- یوکلمه.

* * *

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- سۉز تورکوم‌لری حقیده اۉقووچیلر سویه‌سی‌گه یره‌شه سۉزلنگ.
۲- مستقل سـۉزلر و یاردمچی سۉزلرنی اَیری-اَیری تخته‌گه یازیب، اۉقووچیلرگه عملی توشونتیرینگ.
۳- درس متنی‌دن اۉقووچیلرگه املاء اَیتیب، اولرنینـگ یـازگن‌لـری‌نـی کۉریـب، خطالری‌نی تۉغری‌لنگ.

عزیز اۉقووچیلر!

۱- قوییده‌گی گپ‌ده مستقل سۉزلر و یاردمچی سۉزلرنی کۉرستینگ:
- کیشی‌نینگ حرمت و آبروسی، اونینگ محنت‌گه بۉلگن مناسـبتی بـیلن بـاغلیق دیر.
- قوییده‌گی مستقل سۉزلرنی ترتیب‌گه سالیب، اۉندن بیر گپ توزینگ:
مـېن، گه، قیشلاق، بیلن، آت، قه، باره‌میز، اۉرتاغیم.

سینش:

۱- اۉقووچیلر، سۉز تورکوم‌لری حقیده معلومات تاپیب‌دیلرمی؟
۲- مستقل سۉزلر و یاردمچی سۉزلرنی تانیب‌دیلرمی؟
۳- اۉقووچیلر، بېریلگن سۉزلرگه گپ توزه آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

۱- "بیلن، اوچون، تامان" سۉزلریدن گپلر توزینگ.
۲- "و، هم، همده" سۉزلریدن گپلر توزینگ.
۳- قوییده‌گی مستقل و یاردمچی سۉزلرنی ترتیب‌گه سالیب، گپ توزینگ:
باردیک، مېن، بیلن، آته‌م، تامانی، تاغ، گه، توناکون.

اۉتّیزینچی درس

هدف: هیروییننی تانیب، ضررلری حقیده معلومات تاپیش و باشقه‌لرگه اَیتیش، تیل، قلم و عمل بیلن اونگه قرشی چیقیش.

۱- ترياک بته‌سینی کۉریب سیزمی؟ کۉرگن بۉلسنگیز، او حقده سۉزلب بېرینگ.
۲- ترياککه یۉلیققن کیشی‌لر باره‌سیده سۉزلنگ.
۳- هیرویین دېگن نرسه حقیده هر بیر اۉقووچی بیلگن‌لرینی باشقه‌لرگه سۉزلسین.

* * *

هیرویین

مېنینگ اکه‌م قویاش، طعام پیتیده قوییده‌گی حکایه‌نی اَیتدی: تۉره‌بای اکه عایله‌سی بیلن یقین کون‌لرده مهاجرلیکدن کېلگن ابکن. مېن بیلن آته‌م، اولرنی کۉرگنی بارگن ابدیک. تۉره‌بای‌اکه مهاجرلیک قیین‌چیلیک‌لریدن سۉزلب، اۉغلی اویېرده هیرویین‌گه یۉلیققنی اوچون جوده کۉیینــدی. شو پیتده تۉره‌بای‌اکه نینگ باله‌لی، اوی-جای‌لی اۉغلی یۉلچی‌خان، ساچ-ترناق‌لری اۉسگن، کییم‌لری کیر، یاوایی‌لردېک سلام بېرمسدن اوییگه کیریب، بیرچېتگه یاتدی. تۉره‌بای‌اکه، بیزگه قره‌ب اَیتدی:



انه، مهاجرلیک‌نینگ ساوغه‌سینی کۉرینگ. بو، سیزلر کۉرگن یۉلچی‌خان ابمس. آدم‌گرچیلیک‌دن چیقیب، ابل‌گه کولگو بۉلگن

یۋلچی خان دیــر. اونــی هــر بیــر کــۋرگنیم‌ده، بیــر قتلــه اۋلیــب، تیریله‌من.

آته‌م تۋره‌بای‌اکه‌دن سۋره‌دی: اۋغلینگیز کسل‌می؟

تۋره‌بای‌اکه اَیتدی: هه، کسل، اما بو کسل‌لیک‌نینگ دوا سی یۋق. آته‌م سۋره‌دی: بو قنده‌ی کسل‌لیک؟

تۋره‌بای‌اکه اَیتدی: اونینگ کسل‌لیگی هیروییین‌گه یۋلیققنی دیر. آته‌م ینه سۋره‌دی: هیروییین قنده‌ی بلا اېکن؟

تۋره‌بای‌اکه اَیتدی: هیروییین، تریاک‌دن تیارلنه‌دی و تریاک بته‌سی کۋپ جایلرده، جمله‌دن افغانستان‌ده هم اېکیله‌دی. بوتون جهان، هیروییین‌نینگ یامان‌لیگی‌نی بیلیب، بیلیم اېگه‌لری تیل و قلم آرقه‌لی، دولت‌لر قانون آرقه‌لی و دین عالم‌لری شریعت ارقه‌لی هیروییین و باشقه مخدره ماده‌لرنی حرام‌لیگی‌نی باشقه‌لرگه بیلدیریب، اونگه قرشی کوره‌شه‌دیلر.

آته‌م، تۋره‌بای‌اکه نینگ ســۋزلری‌نی اېشیتگندن سۋنگ، اولر بیلن وداع‌لشیب، اویگه قَیتدی. او، اۋلتیرمسدن، قۋلیگه بېل آلیب، ینگی گللب تورگن تریاک نهال‌لری‌نی اۋریب، ایلدیزیدن اوزیب، ایکـّی ساعت آره‌سیده اېکیلگن برچه تریاک بته‌لری‌نی آغده‌ریب تشله‌دی. کېین، مېنگه قره‌ب اَیتدی: باله‌م هېچ قچان تریاک اېکیش‌گه قیزیقمه. اونینگ اۋرنیگه بوغدای یا باشقه نرسه اېک. ضررلی اېکین، آلتین بۋلسه هم کېره‌ک اېمس.

حرمتلی اۋقیتووچی!

۱- ممکن بۋلسه، تریاک بته‌سی‌نی اۋقووچیلرگه کۋرستینگ.

۲- تریاک‌دن حاصل بۋله‌دیگن هیرویین و اونینگ ضـررلری بـاره‌سـیده کـۋپراق توضیح بېرینگ.

عزیز اۋقووچیلر!

۱- درس متنی‌نی اۋقیب، یازیب، ینگی سۋزلرنی دفترچه‌لرینگیزگه یازینگ.

۲- هیرویین ضررلری حقیده اوچ سطرلیک بیر مقاله یازینگ.

۳- هر بیرینگیز، تریاک اېکیش ضررلری حقیده سۋزلنگ.

سینش:

۱- اۋقووچیلر، ینگی درس متنی‌نی اۋقیب، یازیب، اوباره‌ده سۋزله‌ی آله‌دیلرمی؟

۲- هیرویین ضررلری حقیده معلومات تاپیب، اونینگ یامان‌لیگی‌نی باشقه‌لرگه اَیته آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

هر بیر اۋقووچی، قیشلاق، شهر و باشقه ییرلرده هیـرویین گـه یـۋلیققن آدم‌لـر باره‌سیده بیر متن یازسین.

اۉتّیز بیرینچی درس

هدف: اۉقووچیلر کولگولی گپ‌لرگه آشنا بۉلیب، اونگه قیزیقیب، معقول کولگولی گپ‌لرنی اۉرگنیب، دۉستلری‌نی قووانتیریش‌لری.

۱- کولگولی گپ بارەسیده سۉزلنگ.

۲- صنف‌داشلرینگیزدن کیم، باشقەلرنی کۉپ کولدیره آلەدی؟



کولگولی گپ

بیر کیشی، اۉز اېشَگی‌نینگ بۉینی‌گه ایپ باغلب، اۉزی آلدین، اېشَگی آرقەسیدن کېته‌بېریبدی. آرقەسیدن بیر مکّار اۉغری کېلیب، اېشک‌نینگ بۉیینی‌دن ایپی‌نی یېچیب، اېشک‌نی اۉرتاغی‌گه تاپشیریبدی و ایپی‌نی اۉز بۉینیگه باغلب، اېشک ایگەسی‌نینگ آرقەسیدن کېته بېریبدی. بیر نېچه آدیم باسگندن سۉنگ، یۉتَلیبدی. اېشک‌نینگ اېگەسی، اۉغری‌نینگ یۉتل‌گنینی اېشیتیب، آرقەسیگه قرەب، حیران بۉلیب سۉرەبدی:

مېنینگ اېشگیم قنی؟

ایپ‌گه باغلنگن آدم جواب بېریبدی: مېن سېنینگ اېشگینگ من؛ لېکن آنەم‌گه بی‌ادب‌لیک قیلگنیم اوچون، اېشککه ایلەنیب

قالگن ابِدیم. ابِندی آنه‌م‌نینگ یـوره‌گـی کؤییـب، مبِنـی بغیشـلب آلقه‌دی. شونینگ اوچون، مبِن قَیته‌دن آدم‌گه اَیلندیم.

ابِشک‌نینگ ابِگه‌سی ایپ‌نی اؤغری‌نینـگ بؤینیـدن یبِچیـب، عذرلر اَیتیب، "مبِن بیلمه‌ی کؤپ وقت‌لر اوستینگگه مینیـب، یـوک آرتدیم. ابِندی مبِنی کبِچیر"، دبِیـدی. بـو آدم، بیـر نبِچـه کونـدن سؤنگ، مال بازارگه بارسه، اؤز ابِشگی‌نی کؤریبدی. آلدیگه باریب، قولاغیگه شیبیرلب اَیتیبدی:

اي حیاسیز آدم، ینه آنه‌نگ‌گه قنده‌ی حرمت سـیزلیک قیلیـب، قیته‌دن ابِشککه اَیلندینگ؟ سبِن‌دبِک آنه ببِزارنی مفت ببِرسـه هـم آلمه‌یمن.

* * *

حرمتلی اۋقیتووچی!

۱- اۋقووچیلرنی کولگولی گپ‌لرنی اۋرگنیش‌گه قیزیقتیرینگ.

۲- درس متنی‌ده‌گی ینگی سۋزلرنی تخته‌گه یازینگ.

۳- اۋقووچیلرگه الداقچی‌لردن قوتیلیش یۋل‌لری‌نی توشونتیرینگ.

عزیز اۋقووچیلر!

۱- هر بیرینگیز، بیر- بیر کولگولی حکایه اَیتیب بېرینگ.

۲- عیّار و مکار آدم باره‌سیده سۋزلنگ.

۳- ینگی ســۋزلرنی گپ‌لرده ایشله‌تینگ.

۴- قوییده‌گی سۋزلر نینگ قرمه – قرشی‌سینی تاپیب، یازینگ:

- ظالم -------
- ایســّیق -------
- اۋت -------
- کــۋپ -------

سینش:

۱- اۋقووچیلر، کولگولی گپ باره‌سیده سۋزله‌ی آله‌دیلرمی؟

۲- اۋقووچیلر، درس متنی‌ده‌گی ینگی سۋزلردن گپ توزه آله‌دیلرمی؟

۳- درس متنی‌ده‌گی کولگولی گپ باره‌سیده سۋزله‌ی آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

اۋغری‌لیک یامان‌لیگی باره‌سیده اوچ سطر یازیب کېلینگ.

اۉتّیز ایکّینچی درس

هدف: آت (اسم) باره‌سیده معلومات تاپیب، باشقه سـۉزلردن فرقی‌نی بیلیش، گپ‌ده ایشله‌تیش، گپ‌لر ایچیده‌گی آتلرنی تانیب، اجره‌تیش.

۱- هر کیم اۉرنیدن توریب، اۉز آتی‌نی اَیتسین.
۲- تېگره‌که‌ده کۉرینیب تورگن نرسه‌لر آتلری‌نی اَیتینگ.
۳- نیمه اوچون هر بیر نرسه‌گه آت قۉییلگن دیر؟ بو باره‌ده سۉزلنگ.

* * *

آت (اسم)

نرسه‌لـر توشـونچه‌سـینی بیلـدیروچی سـۉزلر تورکـومی، آت دېیله‌دی. نرسه‌لر توشونچه‌سی، گرامـرده جـوده کېنـگ. شـخص (آدم، انسـان)، نرسه (تـاش، پیـالـه، پخته)، حادثـه (شـاوقین، کوره‌ش) و شوکبی‌لرنی هم اۉز ایچیگه آله‌دی. آت‌لر، معنا جهت‌دن و افاده‌له‌یدیگن توشونچه‌نینگ خصوصـیتی‌گـه کـۉره، اتـاقلی آت (خاص اسم)، تورداش آت (عام اسم)، مجهـول آت، معلـوم آت، یکـّه آت و تۉپلاوچی آت کبی‌لرگه بۉلینه‌دی. مثال اوچون، قره‌مه - قرشی آتلر قۉشیلگنیدن توزیلگن گپ قوییده‌گی دیر:

بیز، اۉلکه‌میزنینگ بایلیگی اوچون کېچه و کوندوز تینمه‌ی ایشله‌یمیز. مترادف آتلر قۉشیلیشیدن توزیلگن گپ قوییده‌گی دیر:

اۉلکه‌میزنینگ ییگیت‌لری آرزو - هوس‌لریگه یېتیش اوچون محنت چېکه‌دیلر.

هر نرسه نینگ آتی بار. انسـان‌لـر، قـوش‌لـر، اۉسـیملیک‌لـر، درخت‌لر و طبیعت نینگ برچه جـانلی و جـان‌سـیز نرسـه‌لـری اۉز آتلری بیلن تانیله‌دیلر.

آت بۆلمه‌گنده، گپیریش و بیر- بیریمیزنی توشونیش کۆپ قیین بۆلر ابدی؛ مثال اوچون: اۆرتاغینگیزگه (بېر) دېسنگیز، او، سیزگه نیمه‌نی بېریشی‌نی بیلمه‌ی قاله‌دی؛ اما اگر (کتابینگ‌نی بېر) دېسنگیز، او، درحال گپینگیزگه توشونیب، قۆلیده‌گی کتابنی سیزگه اوزه‌ته‌دی. یا اگر (کېلدی) دېسنگیز، کیم یا نیمه گه کېلگنی‌نی کیشی بیلمه‌یدی، اگر "تگین کېلدی" دېسنگیز، سۆزینگیز توشونرلی بۆله‌دی. دېمک، برچه نرسه‌لر؛ یعنی انسان‌لر، حیوان‌لر و بوتون موجودات‌نی تانیتووچی و بیلدیروچی سۆز، آت دېیله‌دی.

مثال:

- مېن، مکتب‌گه باره‌من.
- احمد، کېلدی.
- گۆزه‌ل، درس‌لری‌نی اۆقییدی.
- قویاش چیقدی.
- بولوت‌لردن یاغمیر یاغه‌دی.
- حمل و میزان آی‌لریده کېچه و کوندوز تېنگ بۆله‌دی.

* * *

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- آت (اسم) باره‌سیده یېترلی‌چه سۉزلنگ.

۲- شکلداش، معناداش و قرمه - قرشی آتلردن مثـال کېلتیریـب، اۉقووچیلرگـه توشونتیرینگ.

۳- گپ توزیش‌ده (آت) نینگ اهمیتی باره‌سیده سۉزلنگ.

۴- امکانی بۉلسه، حیوانلر و قوشلر تصویری‌نی کۉرستیب، اۉقووچیلردن اولرنی آتی‌نی سۉره‌نگ.

عزیز اۉقووچیلر!

۱- درس متنی‌نی اۉقیب، یازیب، ینگی سـۉزلری‌نـی دفترلرینگیزگـه یازینـگ و اوندن گپ توزینگ.

۲- انسان‌لر، حیوان‌لر، گل‌لر و شهرلردن ایکـّی- ایکــّی آت‌نـی دفترلرینگیزگـه یازینگ.

۳- اۉزینگیز تنله‌گن آت‌لر بیلن گپ‌لر توزیب، دفترلرینگیزگه یازینگ.

سیننش:

۱- اۉقووچیلر، درس متنی‌نی اۉقیب، یازیب، او باره‌ده سۉزله‌ی آله‌دیلرمی؟

۲- آت باره‌سیده سۉزلب، باشقه‌لرگه توشونتیره آله‌دیلرمی؟

۳- آتلرنی گپ‌ده ایشله‌ته آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

قوییده‌گی آتلرگه مناسب گپ‌لر توزینگ:

کابل، یۉلبرس، مکتب، بورگوت.

اۉتّیز اوچینچی درس

هدف: تبعیض سۉزی‌نینگ معنا و اصطلاح‌سی حقیده معلومات تاپیش، تورلی تبعیض‌لردن بېزیش و اونگه قرشی کوره‌شیش.

۱- تبعیض باره‌سیده سۉزلنگ.

۲- اسلام دینی، تبعیض حقیده نیمه دېیدی؟

* * *

تبعیض، نیمه اوچون؟

پیغمبریمیز حضرت محمدﷺ بیر نېچه صحابه‌لر بیلن مسجدده اۉز ارا سۉزلشیب، اۉلتیرگن‌ایدیلر. پیغمبریمیزنینگ یارلریدن بیری سلمان فارسی‌ﷺ مسجدگه کیردیلر. حضرت محمدﷺ آچیق چهره و خوشلیک بیلن او کیشی‌نی اۉز یان‌لریگه اۉلتیرغیزدیلر. حضرت‌لری‌نینگ سلمان‌ﷺ گه قیلگن التفات‌لری صحابه‌لرنینگ بیریگه یاقمه‌دی. او، اَیتدی: سلمان، فارس خلقیدن دیر. بیز ایسه، عرب‌میز. او بیزنینگ پیغینیمیزده بیزدن یوقاری اۉلتیرمسلیگی، بلکه قوییراق‌ده اۉلتیریشی کېره‌ک.

پیغمبریمیز بو صحابه‌نینگ اَیتگن سۉزلریدن اچیغله‌نیب اَیتدیلر:

یۉق، بونده‌ی ایمس! فارس بۉلماق یا عرب بۉلماق، اصل‌لیک و کتّه‌لیککه دلیل بۉله آلمه‌یدی. افضل‌لیک، اوروغ یا رنگ ده ایمس. تېنگری تعالی‌نینگ آلدیده افضل‌لیک، تقوا ده دیر.

اوشبو بویروق یوزه‌سیدن، بیز برچه مسلمان‌لر، بیر- بیریمیز بیلن تېنگ و اینی- آغه‌میز، بیزنی هرخیل لهجه، تیل، منطقه و اوروغلرگه تېگیشلی بۉلیش، بیر- بیریمیزدن اجره‌ته آلمه‌یدی. تقوادن باشقه هېچ نرسه بیز نینگ آلدیمیز ده افضل‌لیک ایمس.

* * *

حرمتلی اۋقیتووچی!

۱- تبعیض یامان‌لیگی تۆغری‌سیده گپیرینگ.

۲- ینگی درس نتیجه‌سی حقیده سۆزلنگ.

۳- سلمان فارسی ﷺنی تانیتینگ.

عزیز اۋقووچیلر!

۱- ینگی درس‌دن نیمه اۋرگندینگیز؟ بو حقده اۋیلب گپیرینگ.

۲- تبعیض حقیده اوچ سطرلی متن یازینگ.

۳- هر بیرینگیز، تقوا تۆغری‌سیده سۆزلنگ.

۴- قوییده‌گی سۆزلردن فایده‌لنیب گپ(جمله) توزینگ:

کیم نینگ تقواسی بۆلسه .... اوروغ بیلن رنگ ....

سینش:

۱- اۋقووچیلر، درس متنی‌نی اۋقیب، یازیب، او حقده معلومات بېره آله‌دیلرمی؟

۲- اۋقووچیلر، تبعیض و تقوا حقیـده بـیلگن‌لریچـه سـۆزلب، سـلمان فـارس‌ﷺ تۆغری‌سیده معلومات بـېره‌آله دیلرمی؟

۳- اۋقووچیلر، درس متنی‌ده کېلتیریلگن پیغمبریمیز سۆزلری‌نی توشونیب‌دیلرمی؟

۴- اۋقووچیلر، درس نتیجه‌سی حقیده بیر نېچه سطر یازه‌آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

هر بیراۋقووچی، قوییده‌گی سۆزلردن بیر سۆزنی تنلب، متن یازسین:
تبعیض، تقوا، صحابه، سلمان فارسی‌ﷺ.

اوْتّیز توْرتینچی درس

هدف: توراداش آت و اتاقلی آت‌نی تانیب، فرق‌لری‌نــی بیلــیش و هــر بیــری‌نــی گپ‌لرده قوْللش.

۱- تورداش آت (عام اسم) حقیده نیمه بیله‌سیز؟ سوْزلب، مثال کـېلتیرینگ.
۲- اتاقلی آت (خاص اسم) حقیده نیمه بیله‌سیز؟ سوْزلب، مثال کېلتیرینگ.
۳- ابوعلی سینای بلخی و بابا رحیم مشرب، قنده‌ی آتلر دیر؟
۴- مکتب و کتاب قنده‌ی آتلر دیر؟

* * *

تورداش آت (عام اسم)

تورداش آتلر، بیرخیل نرسه‌لرنینگ عمومی آتینــی بیلــدیروچی آتلر دیر.

تورداش‌آتلر، اتاقلی آتلرگه قره‌گنــده کوْپچیلیــک‌نــی تشــکیل ایته‌دی؛ مثلاً: قلم، کتابچه، مکتب، آت، تاغ، درخت و باشقه‌لر.

اتاقلی‌اسم(خاص اسم)

اتاقلی‌آتلر، اَیریم شخص یا که نرسه‌گه اتــب قــوْییلگن نــاملر دیر. اتاقلی آتلر عادتده کوْپلیک‌ده قوْلله‌نیلمه‌یــدی؛ مــثلاً: ابــوعلی سینای بلخی، نادره بېگم، ابوریحان البېرونی، میرزاعبدالقادر بېدل، آتایی بلخی، مولانا جلال‌الدین بلخی، بابرنامــه، کابــل، هنــدوکش اتاقلی آتلر جمله‌سیگه کیره‌دی و قوییده‌گی تورلری بار:

۱- کیشی‌نینگ اسمی، تخلصی و لقبی.
۲- یازووچی و شاعرلر نینگ تخلص‌لری.
۳- جای‌لر، شهرلر، دریالر، یورت‌لر .... آتلری.
۴- کتاب‌لر و اثرلر آت‌لری.

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- توրداش آت و اتاقلی آت بـارەسـیده ایـری-ایـری سـۉزلب، مثـال‌لـر بـیلن اۉقووچیلرنی توشونتیرینگ.

۲- آت و تخلص حقیده سۉزلنگ.

۳- درس متنی‌ده‌گی ینگی سۉزلرنی تخته‌گه یازیب، اۉقووچیلرگه بیلدیرینگ.

عزیز اۉقووچیلر!

۱- گروپ‌لرگه بۉلینیب، تورداش آت‌لر و اتاقلی آت‌لر حقیده سۉزلشینگ و هر بیریگه مثال کېلتیریب، دفترچه‌لرینگیز گه یازینگ.

۲- قوییده‌گی آت‌لردن اتاقلی آتلرینی تاپیب تگیگه چیزیق چیزینگ:

کابل، بوغدای، احمد بېگ، علیشېر نوایی، سمنگان، کتاب، استاد، قلم، قاوون.

۳- بیر گروپ‌دن بیر اۉقووچی اۉز اۉرنیدن توریب، اتاقلی آت و یا تورداش آتلی گپ‌نی تخته‌گه یازسین و باشقه گروپ‌لر نوبت بیلن گپ توری حقیده سۉزلسین.

سینش:

۱- اۉقووچیلر، تورداش آت‌لر و اتاقلی آت‌لر حقیده بیلگن‌لرینی سۉزلب، مثال کېلتیره آله‌دیلرمی؟

۲- تورداش و اتاقلی آت‌لرنی بیر- بیریدن اجره‌ته آله‌دیلرمی؟

۳- تورداش و اتاقلی آت‌لرگه گپ توزه آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

تـــورداش آت‌لـــر و اتـــاقلی‌آت‌لرگـــه مثـــاللر تاپیـــب، اَیـــری-اَیـــری دفترچه‌لرینگیزگه یازیب کېلینگ.

اۉتّیز بېشینچی درس

هدف: کتّه‌لرنینگ یخشی سۉزلری و اۉگیت‌لریگه قولاق سالیش و اونگه عمل قیلیش.

۱- آته، آنه و کته‌لرنی حرمت قیلیش حقیده سۉزلنگ.
۲- کتّه‌لر یخشی سۉزلر بیلن سیزگه نصیحت قیلسه‌لر، نیمه قیله‌سیز؟
۱- یخشی نصیحت و بویرووق‌لر حقیده سۉزلنگ.

* * *

نصیحت

بالـــه‌لیگینگـــــدن آنـــه‌نگگـــه قــــره‌ش
تینمه‌ی محنت قیـل، آتــه‌نگگه قره‌ش
اولر ایش قیـلســه، بقـــره ییب تـــورمـــه
ایش بویـورســـه‌لر، اقــره‌ییب تـورمـه
بیلمه‌یمن‌دېگن، ســۉزنی سېـــن اونـــوت
کۉنگلینگ‌نی دایم آسمان‌دېک کېنگ توت
هــر ایــش نــی بــاشدن اۉرگنــماق کېــره‌ک
هر ایشنی یخشی‌لب تـــوگتماق کېــره‌ک
بیلیـم‌گــه قــیــزیق، گل گــه بــلــبــل دېــک
یورتیــنگ همیــشه، یشنــه‌سین گلــدېک

* * *

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- کتـّه نینگ اۉگیت‌لری باره‌سیده سۉزلب، اونی عمل‌گه آشیریش فایده‌لری‌نی اَیتینگ.

۲- آته - آنه و باشقه‌لرگه حرمت اېتیش باره‌سیده سۉزلنگ.

عزیز اۉقووچیلر!

۱- آته - آنه‌لر و کتـّه‌لر اۉگیت‌لری‌نی، عمل‌گه آشیریش باره‌سیده سۉزلنگ.

۲- قوییده‌گی سۉزلرنینگ قرمه – قرشی‌سی‌نی تاپینگ:

آق، ایسّیق، اېرکک، قیز، اۉت، یخشی، کۉپ.

۳- ینگی درس حقیده بیلگن‌لرینگیزنی اوچ سطرلی متن‌ده یازینگ.

سینش:

۱- اۉقووچیلر، ینگی درس‌نی اۉقیب، یازیب، او باره‌ده سۉزله‌ی آله‌دیلرمی؟

۲- اۉقووچیلر، ینگی درس‌دن فایده‌لنیب، بیر متن یازه آله‌دیلرمی؟

۳- اۉقووچیلر، آته - آنه‌لر و کتّه‌لرنینگ نصیحت‌لریگه قیزیقیب، اونی عمل‌گه آشیریشگه اینتیله آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

هر بیر اۉقووچی، آته - آنه‌لری و استادلری نصیحت‌لریدن ایکّیته‌سی‌نی یازسین.

اۉتّیز آلتینچی درس

هدف: قویاش فایده‌لری‌نی بیلیش و حیات‌ده اوندن فایده‌لنیش.

۱- قویاش باره‌سیده سۉزله‌ی آله‌سیزمی؟

۲- قویاش بۉلمه‌گنده، یېر یوزیده حیات قنده‌ی بۉلر ایدی؟

۳- اۉسیملیک‌لر سایه‌ده بۉلسه، قنده‌ی بۉله‌دی؟ شو باره‌ده سۉزلنگ.



تیریکلیک اوچون قویاش‌نینگ اهمیتی

انسانلر، حیوانلر و اۉسیملیک‌لر حیاتی اوچون قویاش‌نینگ اهمیتی کتّه. قویاش‌نینگ یاروغلیک و ایسّیق‌لیگی یېرگه یېتمسه، انسان‌لر، حیوان‌لر و اۉسیملیک‌لر اۉله‌دیلر؛ مثلاً: قویاش‌سیز یېرلرده مېوه‌لر، کۉکت‌لر و باشقه اۉسیملیک‌لر کۉکریب اۉسمه‌یدی. قۉی، هۉکیز، سیگیر، ایچکی، آت، تېوه و شولرگه اۉخشش حیوانلر، اۉسیملیک‌لرنی یېیدیلر. ارسلان، قاپلان، بۉری،

تولکی، و باشقه ییرتقیچ (گۉشت ییدیگن) حیوانلر، اۉسیملیک‌لرنی ییدیگن حیوانلرنینگ گۉشتی‌نی ییدیلر. انسان‌لر ییمگی‌نی اۉسیملیک‌لر و حلال گۉشتلی جاندارلر تأمین‌لیدی؛ یعنی بیز کۉکت‌لر، میوه-دانه‌لر، گۉشت، سوت، قیماق، مسکه، یومورتقه (تخم، غله) و باشقه نرسه‌لردن فایده‌لنه‌میز. شو سببدن، اۉسیملیک‌لر کۉکریب اۉسمسه، انسان‌لر هم، حیوان‌لر هم یشه آلمه‌یدیلر.

بوندن تشقری، قویاش یاروغلیک و ایسّیق‌لیگی انسان‌لر و حیوان‌لر ساغلیگی اوچون هم کۉپ اهمیت‌گه ایگه دیر. آلغه بارگن اۉلکه‌لرنینگ کۉپ چیلیگیده قویاش یاروغلیگی و ایسّیق‌لیگی‌دن سوو ایسیتیش، نان-آش پیشیریش، ایش و یشش جای‌لرنی ایسیتیش، فابریکه‌لرنی ایشلتیش‌ده فایده‌لنیله‌دی. قویاش یاروغلیگی، برققه اۉزگرتیریلیب، اوی‌لرنی یاریتیش و ایسیتیش اوچون ایشله‌تیله‌دی. شو سببدن، قویاش حیات کیچیریش اوچون کتّه اهمیت‌گه ایگه دیر.

قویاش‌نینگ یاروغلیک و ایسّیق‌لیگی ییرگه ییتمسه، ییر یوزیده تیریکلیک ممکن بۉلمس ایدی. قویاش، الله ﷻ نینگ کتّه نعمت‌لریدن بیری دیر. بو نعمت نینگ شکری‌نی ادا قیلیشیمیز کیره‌ک.

* * *

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- قویاش فایده‌لری باره‌سیده اۉقووچیلرگه معلومات بېرینگ.

۲- قویاش یاروغلیگی‌دن قیسی ساحه‌لرده فایده‌لنیش ممکن‌لیگی‌نی اۉقووچیلرگه بیلدیرینگ.

عزیزاۉقووچیلر!

۱- قوییده‌گی سـۉراق‌لرگه جواب اَیتینگ:

- قویاش‌نینگ نیمه اهمیتی بار؟

- قویاش‌نینگ یاروغلیک و ایسّیق‌لیگی بۉلمه‌گنده، تیریکلیک قنده‌ی بۉلر ایدی؟

- قویاش، الله ﷻ نینگ قنده‌ی نعمت‌لریدن دیر؟

۲- قوییده‌گی هر بیر سۉز بیلن گپ توزینگ:

اۉسیملیک، قویاش، یارقین، یومورتقه، ساغلیک، یاروغلیک

سینش:

۱- اۉقووچیلر، قویاش باره‌سیده معلومات بېره آله‌دیلرمی؟

۲- قویاش‌دن فایده‌لنیش یۉللری‌نی بیلیب دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

قویاش‌دن فایده‌لنیش یۉللری‌نی دفترلرینگیزگه یازیب کېلینگ.

اۉتّیزبېتّینچی درس

هدف: بابارحیم (مشرب) و اونینگ شعرلری بیلن تانیشیش و شعرلریده‌گی اۉگیت‌لریدن فایده‌لنیش.

۱- مشرب آتی‌نی اېشیتیب سیزمی؟ اونینگ باره‌سیده سۉزلنگ.
۲- مشرب قه‌یېرده یشر اېدی؟
۳- مشرب قبری باره‌سیده بیرار نیمه بیلسنگیز، اَیتیب بېرینگ.



بابارحیم مشرب

بابارحیم مشرب (۱۰۶۸ ه.ق) ییلی اندیجان‌ده، بیر کمبغل عایله‌ده توغیلدی. اونینگ آته-آنه‌سی (۱۰۸۳ ه.ق) ییلی اندیجان‌دن نمنگان‌گه کۉچه دیلر. او یېرده اۉن بېش یاشر بابارحیم نینگ اۉقیشی‌نی ملابازار آخوند دېگن اولوغ بیر اېشان‌گه تاپشیره‌دیلر. او، ییگیرمه بېش یاشی‌گچه مذکور اېشان‌نینگ

خدمتیده بؤله‌دی. خدمت و تعلیمی تؤگه‌گندن سؤنگ، قشقر(کاشغر) گه جونه‌یدی. او یېرده، اؤشه وقت‌نینگ اتاقلی عالمی آپاق خواجه خدمتیگه باره‌دی. ملابازار آخوندنینگ تاپشیریغی یوزه‌سیدن، آپاق خواجه‌گه مرید بؤلیب، یېتی ییل خدمت قیله‌دی. امّا اوندن کېین، اولر آره‌سیده ناراض‌لیک تاپیله‌دی.

اېشان، مشرب‌نی قتّیق جزالب، درس حلقه‌سیدن هَیدَه‌یدی. بوندن کېین، مشرب آواره‌لیککه توشیب، قلندرلیک‌نی تنله‌یدی. او، اؤرته آسیانینگ کؤپ شهر و قیشلاق‌لری، همده بلخ و هندوستان کبی اؤلکه‌لرنی گېزیب یوره‌دی. مشرب، ظالم حاکم‌لرنینگ خیانت‌لری‌نی فاش اېتیب، اولرنی حقارت قیلگنی اوچون، اشترخانی‌لر خاندانی‌نینگ سؤنگی خانی ابوالخیرخان زمانیده‌گی قطغن حاکمی، محمودبېگ‌نینگ حکمی بیلن (۱۱۲۲ ه.ق) ییلی دارگه آسیلیب، اؤلدیریله‌دی.

مشرب مزاری تخار ولایتی‌نینگ ((اشکمش)) اولوسوال‌لیگی‌ده دیر. بابارحیم مشرب اؤز زمانه‌سی‌نینگ حساس شاعرلریدن بیری اېدی. او مظلوم و محنتکش مسلمان‌لرنینگ کؤرگن جفا و الم‌لری‌نی اؤز شعرلریده عکس اېتتیرگن. اونینگ شعرلری فاریاب، جوزجان، بلخ، سمنگان، قندوز، تخار و بدخشان ولایت‌لری‌نینگ شهر و قیشلاق اېسکی مکتب‌لری همده خاتین‌قیزلر و اېرکک‌لرنینگ کتاب خوانلیک مجلس‌لریده اؤقیله‌دی. اؤزبېک اولوسی بابارحیم مشرب‌نی کؤپ سېویب، حرمت قیله‌دی و اونی "شاه مشرب" دېب، اعزازله‌یدی.

مشرب شعرلریدن نمونه:

نمنگان شهریدن کېتسم، مېنی یۉقلرکیشیم بارمو؟

غریب‌لیک شهریده اۉلسم مېنی یۉقلرکیشیم بارمو؟

قنی قوم و قریندااشیم، بویۉلده بۉلسه یۉلداشیم؟

کۉزومدین آقیزیب یاشیم، مېنی یۉقلرکیشیم بارمو؟

* * *

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- بابارحیم "مشرب" باره‌سیده اۉقووچیلر سویه‌سیگه یره‌شه سۉزلنگ.

۲- بابارحیم "مشرب" نینگ اۉلدیریلگنی باره‌سیده اۉقووچیلرگه سۉزلنگ.

۳- درس متنی‌ده‌گی ینگی سۉزلرنی تخته‌گه یازیب، اۉقووچیلردن هر بیرسۉزگه گپ توزیش‌لری‌نی ایستنگ.

عزیز اۉقووچیلر!

۱- هر بیرینگیز، مشرب شعرلریدن بیر- بیر شعرنی دفترلریگه یازینگ.

۲- گروپ شکلیده مشرب شعرلری باره‌سیده سۉزلشیب، نتیجه‌سینی اوچ سطرده یازینگ‌لر.

۳- ینگی سۉزلر بیلن گپ توزینگ.

سینش:

۱- اؤقووچیلر، درس متنی‌نی اؤقیب، مشرب باره‌سیده معلومات تاپیب دیلرمی؟
۲- مشرب شعرلری‌نی اؤقیب، او حقده سؤزله‌ی آله‌دیلرمی؟
۳- درس متنیده‌گی ینگی سؤزلر بیلن گپ توزه آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

بابا رحیم مشرب باره‌سیده درس متنیدن فایده‌لَنیب، تـؤرت سطرلیک بیر متن یازیب کېلینگ!

اۉتّیز سکّیزینچی درس

هدف: استاد حق‌لری‌نی بیلیش، اونی قدرلش و شو اخلاق‌نی کوچَیتیریش.

۱- استادلرنی قدرلش باره‌سیده سۉزلنگ.
۲- استاد دېب، کیم‌نی اَیته‌دیلر؟
۳- یخشی استاد صفت‌لری باره‌سیده سۉزلنگ.

* * *

حکایت

بیر کون سلطان حسین بایقرا آوگه باریش نیتیده یۉلگه چیقیبدی. اونگه علیشېر نوایی هم یۉلداش بۉلیبدی. آودن قَیته‌یاتگنده، بیر قیشلاقده بیر گروه یاش باله‌لر اولرگه سلام بېریبدی. سلطان حسین اولرنینگ سلامی‌نی علیک آلیب، اۉز یۉلیگه کېته بېریبدی. علیشېر نوایی ابسه آتدن توشیب، باله‌لر بیلن کۉریشیبدی. اما، بیر باله‌گه جوده حرمت کۉرستیب، اېکّی قۉل بیلن کۉریشیبدی. اوندن سۉنگ، آتیگه مینیب، یۉلیگه کېتیبدی. سلطان حسین بایقرا نوایی‌نینگ بو ایشی‌دن حیران بۉلیب، سۉره‌بدی: سیز، سلطنت‌نینگ وزیری سیز. بوندن تشقری، جهان تن آلگن اتاقلی شاعر سیز. بیر باله‌گه شونچه‌لیک حرمت کۉرستگنینگیز، آتدن توشیب، او بیلن صحبت قیلگنینگیز مناسب ابمس ابدی. علیشېر نوایی پادشاه‌نینگ جوابیگه اَیتیبدی: عالم پناه! گپ باله‌ده ابمس، بلکه باله‌نینگ آته‌سیده دیر. بو باله نینگ آته‌سی مېنگه استاد بۉلیب، سوادیم‌نی چیقرگن ابدیلر، مېن استادیم‌نی نېچه پُشتی‌گچه حرمت قیلسم هم آز دیر. هر

بیراۉقووچی‌نینگ اۉز استادی و اونینگ اولادیگه حرمـت و خـدمت قیلیشی، دینی و انسانی وظیفه‌سی دیر.

حق یۉلیده کیم سنگا بیر حرف اۉقوتمیش رنج ایله
ایله‌ماق بـۉلمس ادا آنیـنگ حقین مینگ گنج ایـله

*** * ***

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- استاد حق‌لری باره‌سیده سۉزلنگ.
۲- استاد وظیفه‌لری باره‌سیده سۉزلنگ.
۳- درس متنی‌ده‌گی ینگی سۉزلرنی تخته‌گه یازیب، اوباره‌ده سۉزلنگ.

عزیز اۉقووچیلر!

۱- هر بیرینگیز، استاد باره‌سیده بیلگن‌لرینگیزنی اَیتینگ.
۲- قنده‌ی استادنی یخشی کۉره‌سیز؟ شو باره‌ده سۉزلنگ.
۳- درس متنی باره‌سیده سۉزلنگ.
۴- سلطان حسین بیلن امیرعلیشیرنوایی باره‌سیده بیلگن‌لرینگیزنی اَیتینگ.

سینش:

۱- اۉقووچیلر، درس متنی باره‌سیده سۉزله‌ی آله‌دیلرمی؟
۲- اۉقووچیلر، استاد حق‌لری باره‌سیده سۉزله‌ی آله‌دیلرمی؟
۳- درس متنی‌ده‌گی ینگی سۉزلر بیلن گپ توزه آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

هر بیر اۉقووچی حکایه باره‌سیده اوچ سطرلیک بیر متن یازسین.

اۉتّیز تۉقّیزینچی درس

هدف: کمپیوتر حقیده معلومات تاپیش، اونگه قیزیقیب، اوندن فایده‌لنیش‌نی اۉرگنیش.

۱- تلویزیون‌نی کۉریب سیزمی؟ کۉرگن بۉلسنگیز، رادیو بیلن تلویزیون‌نینگ فرق‌لری باره‌سیده سۉزلنگ.

۲- خط یازه‌دیگن ماشین‌نی کۉریب سیزمی؟ تایپ ماشینی حقیده سۉزلنگ.

۳- کمپیوتر حقیده بیرار نرسه بیله‌سیزمی؟ سۉزلنگ.



کمپیوتر

کمپیوتر، تایپ و تلویزیون‌گه اۉخشش بیر ماشین دیر. انسان‌لر حاضرگی زمانده کمپیوتردن جوده کۉپ فایده‌لنه‌دیلر. کمپیوتر ۱۳۲۱هـ.ق ییلی، ((الاتاسوت بری)) آتلی بیر امریکالیک کیشی تامانیدن اختراع قیلیندی. اوندن سۉنگ، کېنگ ترقه‌لیب، انسانلر حیاتی‌ده مهم اۉرین آلدی. کمپیوتر، تۉرت بۉلیم‌دن عبارت: بیرینچی بۉلیمی مانیتور (Monitor)، ایکّینچی سی‌پی‌یو (CPU) دېیله‌دی.

اوچینچی بۋلیمی کېبورد (Keyboard) دېب، اتله‌دی. اونده حرفلــر جایلشگن دیــر. تــۋرتینچی بــۋلیمی مــوس (Mouse) دېیلــه‌دی و بویروق‌لرنی بجره‌دی. کمپیــوتر، بوتــون ایشــلرنی اۋز میــه‌ســیده اسره‌یدی. کېره‌کلی پیت‌لرده آدملر اوندن فایده‌لنه‌دیلر.

بوکون بوتون جهــان‌ده ایشــلر کمپیــوتر آرقــه‌لــی بجریلــه‌دی. کمپیوتر بیلمه‌یدیگن کیشی‌لر، سوادلی آدم‌لر سانیگه کیرمه‌یــدیلر. شونینگ اوچون، مکتب اۋقــووچیلری بــۋش وقــت‌لریــده کمپیــوتر کورس‌لریگه باریب، کمپیوترنی اۋرگنیش‌لری کېره‌ک.

* * *

حرمتلی اؤقیتووچی!

۱- ممکن بؤلسه، کمپیوتر بیلن ایشلش‌نی اؤقووچیلرگه کؤرستینگ.
۲- کمپیوتر، تایپ ماشینی و تلویزیون‌نینگ اؤخشش و فرقلی تامانلری حقیده سؤزلنگ.
۳- درس متنی‌ده‌گی ینگی سؤزلرنی تخته‌گه یازیب، معنا قیلینگ.

عزیز اؤقووچیلر!

۱- هر بیرینگیز گروپ‌لرگه بؤلینیب، کمپیوتر حقیده بیلگن‌لرینگیزنی، باشقه‌لرگه سؤزلب بېرینگ.
۲- کمپیوتر حقیده بیله‌دیگن اؤقووچیلر، باشقه‌لرگه اَیری-اَیری جایلری‌نی کؤرستینگ.
۳- قوییده‌گی سؤزلردن فایده‌لنیب، گپ‌لر ایچیده‌گی بؤش جایلرنی تؤلدیرینگ:
اؤخشش، کمپیوتر، ماشین، تلویزیون، بؤلیم، عبارت، تؤرت، دن، دیر.
- کمپیوتر، تلویزیون‌گه ------------ ماشین------------- .
- کمپیوتر------------- بؤلیمدن ------------- دیر.

سینش:

۱- اؤقووچیلر، کمپیوتر حقیده معلومات تاپیب دیلرمی؟
۲- اؤقووچیلر، کمپیوترنینگ تؤرت بؤلیمی آتی‌نی بیلیب دیلرمی؟
۳- اؤقووچیلر، کمپیوتر مهم‌لیگی حقیده باشقه‌لرگه سؤزله‌ی آله‌دیلرمی؟
۴- اؤقووچیلر، ینگی سؤزلرنی گپ‌لرده ایشلته آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

کمپیوتر حقیده بیر متن یازینگ.

قیرقینچی درس

هدف: اۉقووچیلر، آتلرنینگ یسه‌لیشی حقیده معلومات تاپیش‌لری، هر بیر آت‌نی اۉز اۉرنیده ایشله‌تیلیشی، ساده و قۉشمه آت‌لرنی گپ آره‌سیده فرق قیله آلیش‌لری.

۱- ایکّی- ایکّی ته ساده آت و قۉشمه آت‌لرنی، دفترینگیزگه یازینگ.
۲- ساده آت دېب، نیمه‌نی اَیته‌دیلر؟ بو حقده سۉزلنگ.
۳- قۉشمه آت قنده‌ی آت دیر؟ بیلسنگیز، مثال کېلتیرینگ.

* * *

آتلرنینگ یسه‌لیشی (اسملر ساختمانی)

ساده آتلر: ساده آتلر بیر اۉزه‌کلی سۉزلردن حاصل بۉله‌دی؛ مثلاً: اوزوم، آلمه ،آی، آیاق و تېره‌ک.

قۉشمه آتلر (مرکب اسم): ایکّی و اوندن آرتیق نېگیز یا که سۉزدن تشکیل تاپگن آتلر قۉشمه آت دېیله‌دی؛ مثلاً: طلاتپه، آقتاش، خواجه‌غار، اۉرته‌بۉز، گل‌خانه، آلتین‌اۉرده و تاشقرغان.

* * *

حرمتلی اۏقیتووچی!

۱- ساده آت و قۏشمه آت‌لرحقیده سۏزلب، هر بیریگه مثال کېلتیریب، اۏقووچیلرگه توشونتیرینگ.

۲- نېچیته ساده آت و قۏشمه آت‌لرنی تخته گه یازیب، هر بیریگه گپ توزیش‌نی اۏقووچیلردن ایستنگ.

۳- درس متنی‌ده بۏلگن ینگی سۏزلرنی تخته‌گه یازیب، گپ‌لرده قۏلله‌نیشی‌نی اۏقووچیلرگه بیلدیرینگ.

عزیز اۏقووچیلر!

۱- گروپ‌لرگه بۏلینیب، ساده آت و قۏشمه آت‌لر حقیده سۏزلشینگ و هر بیرلرینگیز ساده آت و قۏشمه آتگه بیر- بیرگپ دفترلرینگیزگه یازینگ.

۲- قوییده‌گی آتلرنینگ آستیگه تورلری نی یازینگ:

اوی اسبابی، کېنجه، محمد یار، ارغمچی، بېل، بېلباغ.

هر گروپ‌دن بیرته‌سی اۏز اۏرنیدن توریب، ساده آت و قۏشمه آتلی گپ‌لرنی یازسین و اۏقووچیلردن تورلری‌نی سۏره‌سین.

سینش:

۱- اۏقووچیلر، آتلر نینگ یسه‌لیشی حقیده معلومات تاپیب دیلرمی؟

۲- ساده آت بیلن قۏشمه آتلرنی بیر- بیریدن اجره‌ته آله‌دیلرمی؟

۳- درس متنی‌ده‌گی ساده آت‌لر و قۏشمه آت‌لرنی کۏرستیب، هر بیر آتگه گپ توزه آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

هر بیر اۏقووچی، ساده آت و قۏشمه آتدن فایده‌لنیب، ایکّی گپ توزیب کېلسین.

قیرق بیرینچی درس

هدف: خاتین‌لر باره‌سیده معلومات تاپیش، یازیلگن متن‌نی اؤقیش و او باره‌ده اؤقووچیلر تامانیدن متن یازیش.

۱- خاتین‌لر حقوقی باره‌سیده سؤزلب بـېرینگ.
۲- جامعه‌میز ده عیال‌لر نینگ نقشی حقیده نیمه بیله‌سیز؟
۳- آنه‌لر خدمت‌لری حقیده بیلگن‌لرینگیزنی اَیتینگ.

* * *

عیال‌لر حقوقی

عیال‌لر هر جمعیـت نینـگ یریمـی دیـر. اولـر عایلـه و اؤلکـه ایش‌لریده اېرکک‌لرگه تېنگ توریب، یـاردم بېـره‌دیلـر. اینیقسـه، باله‌لر تربیه‌سیده اولرنینگ محنتی چېکسیز دیر.

"آنه بیر قؤلی بیلن بېشیک‌نی و باشقه بیرقؤلی بـیلن جهـان‌نـی تېبره‌تـه‌دی" دېگن مقال هم آنه، یعنی عیـال‌لـر نینـگ جمعیـت ده توتگن مهم اؤرنی و فرزندلر تربیه‌سیده چېککن محنتی نی عکـس اېتتیره‌دی. اسلام مبین دینی هم عیال‌لرگه حرمت قیلیب، مناسـب حق بېرگن. تاریخ بؤییچه اؤلکه‌میزده یوز بېرگن تورلی فاجعـه‌لـی واقعه‌لرده عیال‌لرکؤپراق جفا کؤریب، کـؤپراق چیـدم‌لـی بؤلیـب، کؤپراق بهادرلیک کؤرستگن‌لـر. عیـال، الله ﷻ نینـگ نعمتـی دیـر. عیال‌لر نینگ قیین‌چیلیک‌لری‌نی آسان قیلیش، حق-حقوق‌لـری‌نـی تن آلیش و اولرنی حرمت اېتیش هر بیـر اېرکـک نینـگ ایمـانی و انسانی مسؤولیتی حسابلنه‌دی.

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- عیال‌لر حق‌لری باره‌سیده اۉقووچیلر سویه‌سیگه یره‌شه معلومات بېرینگ.

۲- درس متنی‌ده‌گی ینگی سۉزلرنی تخته‌گه یازیب، اۉقووچیلرنی توشونتیرینگ.

۳- هر بیر اۉقووچی‌دن، عیال‌لر باره‌سیده بیلگن‌لری‌نی باشقه‌لرگه اَیتیب بېریش‌نی ایستنگ.

عزیز اۉقووچیلر!

۱- درس متنی ده‌گی ینگی سۉزلر بیلن گپ توزینگ.

۲- هر بیرینگیز، بیر نېچه اتاقلی و بیلیمدان عیال نینگ آتلری‌نی اَیتینگ.

۳- هر بیر اۉقووچی، اۉز آنه- آپه‌سی و باشقه عیال‌لرگه قنده‌ی خدمت و حرمت قیلیشی باره‌سیده سۉزلسین.

سینش:

۱- اۉقووچیلر، عیال‌لر حق‌لری باره‌سیده سۉزله‌ی آله‌دیلرمی؟

۲- اۉقووچیلر، درس متنی‌ده‌گی سۉزلردن گپ‌لر توزه آله‌دیلرمی؟

۳- اۉقووچیلر، عیال‌لر نینگ قیلگن خدمت‌لری باره‌سیده سۉزله‌ی آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

هر بیر اۉقووچی عیال‌لر حق‌لری باره‌سیده بیر نېچه گپ یازیب کېلسین.

قیرق ایکّینچی درس

هدف: کولگولی گپ‌لرنی اؤرگنیش، شونگه اؤخشش لطیفه‌لرگه قیزیقیش.

۱- لطیفه حقیده سؤزلنگ.

۲- لطیفه بیلن حکایه نینگ فرق‌لری نیمه ده دیر؟

۳- بیرار لطیفه نی بیلسنگیز، اَیتینگ.



سؤنگی منزل

اؤغریلر کېچه کېلیب، بیر کیشی‌نینگ اوییدن برچه نرسه‌لری‌نی اؤغیرلب، کېتیبدیلر. مالی اؤغیرلنگن کیشی هېچکیم‌گه سؤزله‌مه‌ی، عرض حال قیلمه‌ی، قبرستان‌گه باریب، یاتیبدی.

دؤستلری ییغیلیب، اونینگ آلدیگه باریب، اَیتیب دیلر: فلانی بای! بو قیلگن ایشینگیز نیمه اېدی؟ اؤغریلر قبرستان‌ده نیمه

قیله‌دیلر؟ سیز باریب حکومت‌گه عرض قیلینگ. اولر اؤغیرلنگن مال‌لرینگیزنی تاپیب بېریشی ممکن.

مالی اؤغیرلنگن کیشی، اولرنینگ جوابیگه قوییده‌گی سؤزلرنی اَیتیبدی: اؤغریلر هریانگه کېتگن بؤلسه، بؤلسین. اولرنینگ سؤنگی منزل‌لری قبرستان دیر. شونینگ اوچون، اولرنینگ بو یېرگه کېلیش‌لری حتمی دېب، شو یېرده کوتیب توریب‌من.

* * *

حرمتلی اؤقیتووچی!

۱- ینگی درس مفهومی‌نی اؤقووچیلرگه توشونتیرینگ.

۲- لطیفه، حکایه و افسانه فرق‌لری‌نی اؤقووچیلرگه اَیتینگ.

۳- درس متنی‌ده‌گی ینگی سؤزلرنی تخته‌گه یازیب، هر بیریگه تورلی گپ‌لر توزینگ.

عزیز اؤقووچیلر!

۱- لطیفه‌دن آلگن نتیجه‌نگیز حقیده سؤزلنگ.

۲- لطیفه بیلن افسانه نینگ فرق‌لری‌نی اَیتینگ.

سینش:

۱- اؤقووچیلر، درس متنی‌دن آلگن نتیجه‌لری حقیده سؤزله‌ی آله‌دیلرمی؟

۲- درس متنی‌ده‌گی ینگی سؤزلرگه تورلی گپ‌لر توزه آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

درس نتیجه‌سی حقیده بیر متن یازینگ.

قیرق اوچینچی درس

هدف: اۉقووچیلر نینگ طیاره اختراع‌سی و آدم‌لر قنده‌ی کۉککه اوچه آلگن‌لری حقیده معلومات تاپیش‌لری و اوچیش موضوع‌سیگه قیزیقیش‌لری.

۱- قوشلرنینگ قنات‌لری بۉلمسه، اوچیش‌لری ممکن‌می؟
۲- طیاره‌نی کۉ ریب‌سیزمی؟ قیسی بیرینگیز طیاره بیلن سفر قیلگن‌سیز؟
۳- طیاره باره‌سیده باشقه‌لرگه سۉزلب بېره آله‌سیزمی؟
۴- طیاره قه‌یېرده اختراع قیلینگن؟ بیلسنگیز اَیتیب بېرینگ.



اوچیش قصه‌سی

آدم‌لر اۉتگن زمان‌لرده اوچیش نی ایستراپدیلر. شو ایستککه اېریشیش اوچون کۉپ محنت چېکدی‌لر. (۱۱۰۰) ییل آلدین ((فرناس)) اۉغلی، ((عباس)) ناملی بیر مسلمان و بیلیملی کیشی اوچیش اوچون قنات یسه‌دی و شو قنات‌لر یاردمیده کۉککه اوچدی. امّا، آز مدت‌دن سۉنگ، یېرگه کېلیب، قۉندی. یوز ییل آلدین ((اتو)) آتلی بیر آلمانلیک ییگیت، اوچیش فکریگه توشدی. او، قوشلر نینگ قنات‌لری‌نی تېکشیریب، نېچه ییل ایشله‌دی و تورلی سیناولرنی اۉتکزدی. بیر کون او، بیر تېپه اوستیگه چیقیب، یسه‌گن قنات‌لری‌نی اۉزیگه باغلب اوچدی. او، بیرمدت اوچیب،

سېكين يېرگه قۋندی. بو، كتّه يوتوق ابدی. او، بو كاميـابليـكدن كېين قيته - قيته كۋككه اوچيب، سيناولری‌نی دوام بېردی.
ييللر اۋتدی، ((ويلبررايت)) آتلی بير عقللـی، بيليملـی ييگيـت، ((اتـو)) نينـگ ايشـلری بـاره‌سـيده يـازيلگن كتـابلرنی اۋقيـدی. ((ويلبر))، ((اتو)) نينگ تجربه و سيناولری گـه قيزيقيـب، اونينـگ تجربه‌لری‌نی دوام بېـردی. اول اينـی‌سـی ((اورويـل)) يـاردمی‌ده اوچيش قناتلری‌نی يسه‌دی. نېچه وقت دن سۋنگ، بو ايكّی اينـی- آغه اوچيش اوچون مخصوص ماشين توزيش‌نی اۋيلـه‌ديلـر. اولـر نينگ اورينيش‌لری اوچ ييلدن كېين نتيجه بېردی و بيرينچی طيـاره اوچيش گه تيار بۋلدی.اولر، اۋز دۋست‌لری‌نـی اوچـيش مراسـمی باشله‌نيشی‌گه چقيرديلر. طياره‌نينگ ماشينی ايشله‌ی باشلب، اينی- آغه‌لرنی طياره بيردن كۋتريب، هواگـه اوچيـردی و بيـر دقيقـه‌دن كېـين ابسـان- امـان يېرگـه قۋنـدی. دۋسـتلر نينـگ قـووانچ و تشويق‌لری آره‌سيده ((ويلبر)) موفقيت بيلن طياره‌دن چيقـدی. انـه شونداق بۋليب، هوا يۋللری هم آدم‌لـر تصـرفيگه كيـردی. اۋشـه وقتدن بوكونگچه، طياره‌نينگ بيرينچی اوچيشيدن تۋقسان ييل‌دن كۋپراق وقت اۋتگن. حاضرگی زمان‌ده، اولكن و قوله‌ی طيّاره‌لـر و سفينه‌لر هوا يۋللری‌ده قتنب، اوزاق مسافه‌لرسنی يقين‌لشتيردی.

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- طیاره اختراع‌سی‌نینگ اۉتمیش تاریخی باره‌سیده سۉزلنگ.

۲- طیاره فایده‌لری باره‌سیده سۉزلنگ.

۳- درس متنی‌ده‌گی ینگی سۉزلرنی تخته‌گه یازیب، اولردن اوچ گپ توزینگ: بیری سۉراق گپ، ایکّینچی‌سی بویروق گپ، اوچینچی‌سی درک گپ.

عزیز اۉقووچیلر!

۱- هر بیرینگیز، درس متنی‌ده‌گی حکایت‌نینگ بیر بۉلیمی‌نی تنلب، اۉشه متن باره‌سیده اۉز توشونچه‌لرینگیزنی سۉزلب بېرینگ.

۲- قوییده‌گی مستقل سۉزلردن گپ توزیب، یاردمچی سۉزلرینی کۉرستینگ:

یېر، گل، اېکیش، بیز، طیاره، اوچیش.

۳- درس متنی‌دن فایده‌لنیب، طیاره باره‌سیده بیر متن یازینگ.

سینش:

۱- اۉقووچیلر، درس متنی‌نی اۉقیب، یازیب، اوباره‌ده سۉزله‌ی آله‌دیلرمی؟

۲- اوچیش قصه‌سی باره‌سیده سۉزلب، اوتو، ویلبررایت و اورویل نینگ قیلگن ایشلری باره‌سیده سۉزله‌ی آله‌دیلرمی؟

۳- طیاره‌نینگ فایده‌لری باره‌سیده سۉزلب، سۉراق گپ ،بویروق گپ و درک گپ‌لرنی توزه آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

درس متنی‌دن فایده‌لنیب، بیر متن یازینگ.

قیرق تۉرتینچی درس

هدف: نماز حقیده یازیلگن متن‌نی اۉقیش، یازیش، او باره‌ده معلومات آلیش‌گه قیزیقیش.

۱- نماز قنده‌ی اۉقیله‌دی؟ بیلسنگیز باشقه‌لرگه اَیتیب بېرینگ.
۲- عایله‌نگیزده نېچه کیشی نماز اۉقییدی؟ هر بیری‌نی تانیتینگ.
۳- کیم‌لر نماز اۉقییدیلر؟ بیر کېچه-کوندوز ده نېچه وقت نماز اۉقیش کېره‌ک دیر؟



نماز

نماز، اسلام دینی‌نینگ ایکّینچی بناسی دیر. هر بیر بالغ و مسلمان اېرکک و خاتین‌گه بېش وقت نماز فرض دیر؛ یعنی: تانگ نمازی، پېشین نمازی، عصرنمازی، شام نمازی و خفتن نمازی.

هـر بیـر مسـلمان برچـه مسـأله‌لـردن آلـدین، اسـلام دینی‌نینگ بېش بناسی باره‌سیده معلومات تاپیب، اولرنی ادا اېتیشی کېره‌ک.

الله‌ﷻ قرآنکـریم‌ده نمـاز اۋقـیش‌نـی کـۋپ تأکیـدلگن. مسلمان کیشی الله‌ﷻ نینگ احکامی‌نـی بجریشـگه مسـؤول دیر. نماز اۋقیش نینگ کۋپ فایده‌لری بار. بیری بو دیر کـه، بیز اسلام دینی نینگ بیـر فرضـی نـی ادا اېتـه‌میـز و الله‌ﷻ بیزلردن راضی بۋلیشی ممکـن. ایکّینچـی‌سـی بـو دیرکـه، نمازدن آلدین طهارت قیله‌میز. بو ایش پاک‌لیگیمیزگه یاردم بېریـب، وجـودیمیز سـاغلیغی‌گـه سـبب بۋلـه‌دی. بونـدن تشقری، نماز و عبادت آرقه‌لی روحیمیز پاک‌لنیـب، تسـکین تاپه‌دی. جماعت ده نماز اۋقیش، انسان‌لر نی بیـر- بیریگـه یقین‌لشتیره‌دی و اولـر آره‌سـیده مهـر- محبـت، ایشـانچ و بیردملیک‌نی مستحکم‌لیدی. دایمـی و مـنظم روشـده نمـاز اۋقیش ساغلیک‌نی تأمین‌لیدی. نماز نینگ ینه‌ده بیـر قنچـه فایده‌لری بار. اولر نی البته دینی مضمون‌لر اۋقیتووچی‌لـری، آته، آنه‌لریمیز و دینی کتاب‌لردن اۋرگنیب، آلیشیمیز ممکن.

* * *

حرمتلی اۋقیتووچی!

۱- اسلام دینی‌نینگ بېش بناسی حقیده اۋقووچیلرگه معلومات بېرینگ.

۲- نماز فایده‌لری حقیده اۋقووچیلرگه معلومات بېریب، نماز اۋقیش‌نی عملی شکلده بیلدیرینگ.

۳- درس متنی‌ده‌گی ینگی سۋزلرنی تخته‌گه یازیب، اۋقووچیلرگه بیلدیرینگ.

عزیز اۋقووچیلر!

۱- گروپ‌لرگه بۋلینیب، بیر بۋلیم هر نماز نینگ فرض رکعت‌لری، ینه بیر بۋلیم واجب رکعت‌لری، و باشقه‌سی سنت رکعت‌لری سانی‌نی اېسلتمه شکلده بیر کاغذگه یازینگ‌لر.

۲- هر گروپ‌دن بیر- بیر کیشی، صنف قرشی‌سیده توریب، امام بیلن اۋقیله‌دیگن بېش وقت نماز نینگ فرض‌لری حقیده معلومات بېرسین.

۳- هر گروپ‌دن بیر- بیر کیشی، فرض و سنت حقیده باشقه‌لرگه معلومات بېرسین.

سینش:

۱- اۋقووچیلر، نمازحقیده معلومات تاپیب، عملی شکلده بجره آله‌دیلرمی؟

۲- درس متنی‌ده‌گی ینگی سۋزلرنی تانیب، اولرگه گپ توزه آله‌دیلرمی؟

۳- نمازنینگ فایده‌لری حقیده متن یازیب، باشقه‌لرگه سۋزله‌ی آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

اۋقووچیلر، بېش وقت نمازدن بیری‌نی تنلب، او حقده بیلگن‌لری‌نی یازیب، کېلسین‌لر.

قیرق بېشینچی درس

هدف: اۉقووچیلر، ایچیملیک سوولر حقیده معلومات تاپیب، ایچیش‌گه یره‌مس سوولرنی ایچمسلیک‌لری.

۱- اویلرینگیزده قنده‌ی سوولرنی ایچه‌سیز؟ سۉزلنگ.
۲- بولاق سووی حقیده سۉزلنگ.
۳- اریق سووی ایچیش‌گه یخشی‌می یا یامان؟
۴- ناپاک سوولرنینگ ایچیشی ساغلیق اوچون قنده‌ی ضررلری بار؟



ایچیملیک سوو

تېنگری تعالی نینگ بویوک نعمت‌لریدن بیری سوو دیر. طبیعت ده خیلمه- خیل سوولر بار: بولاق سووی، دېنگیز سووی، دریا سووی، کاریزسووی، قودوق سووی، حوض سووی، کۉل‌لر سووی، یاغمیر سووی، اریق سووی و باشقه سوولر. حیات اوچون سوو نینگ اهمیتی جوده کۉپ. سوو بۉلمه‌گنده، اېکین‌چیلیک و باغدارچیلیک ممکن بۉلمس اېدی. شونده، انسان‌لر، حیوانلر و اۉسیملیک سووسیزلیکدن اۉلر اېدیلر.

سوو بۉلمه‌گنده، یشش هم ممکن بۉلمس اېدی. ناپاک سوو انسان‌لر و حیوان‌لر ساغلیگی نینگ دشمنی دیر. بیر قنچه کسل‌لیک‌لر،

اینیقسه اسهال، بورغی، کؤلرا و تورلی یوقیملی کسل‌لیک‌لر، ناپـاک و افلاسـلنگن سـوولردن تاپیلـه‌دی. شـونینگ اوچـون، سـوونی تـازه اسره‌شیمیز کېره‌ک. اریق، حوض، کؤل و دریا سوولری نی تؤغریـدن تؤغری ایچمس‌لیک کېره‌ک. بو سوولرنی قینـه‌تیـب، اوسـتی یـاپیق، پاکیـــزه ایـدیش‌ده سـاووتیب ایچسـک، هرقنـده‌ی میکـروب‌لـر و کسل‌لیک‌لردن قوتیله‌میز.

ینه بیر نرسه‌نی کؤزده توتیشیمیز ضرور دیـر. میکـروب‌لـر جـوده آسان سوو منبع‌لریگه قؤشیلیب، اونی بولغه‌یدی. سوو منبع‌لری‌نی پاک اسره‌شیمیز و اونگه افلاس نرسه‌لرنـی تشله‌مس‌لیگیمیز کېره‌ک دیـر. سوو منبع‌لری افلاس‌لنسه، تورلی میکـروب‌لـر تاپیلیشـی‌گـه امکـان یره‌تیله‌دی.

میکروب‌لر ابسه، تورلی یوقیملی کسل‌لیک‌لر ترقه‌لیشی‌گه سبب بؤله‌دی. کؤزه، سطل، قازان، آفتابه کبی سوو سالینه‌دیگن ایدیشلر نی قاپقاق یا تازه تِکه بیلن بېرکیتیشیمیزکېره‌ک. سوو منبع‌لری بیت الخلالردن اوزاق بؤلیشی جوده مهم دیر. سووگه کلورین مادّه‌سی قؤشیلسه، ایچیش‌گه قُولَه‌ی بؤله‌دی. داکترلر مشوره‌سی‌گه کؤره، کلورین‌نی اؤلچب، سوو منبع‌لریگه تشلش کېره‌ک. بولاق‌لر و چوقور قودوق‌لر نینگ سووی یخشی ایچیملیک سوولردن سنَله‌دی.

* * *

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- تازه سوو حقیده معلومات بېرینگ.

۲- ایچیش‌گه مناسب سوولر حقیده معلومات بیرینگ!

۳- درس متنی‌ده‌گی ینگی سۉزلرنی تخته‌گه یازیب، هر بیریگه بیرگپ یازینگ.

۴- سۉراق و بویروق (امر) گپ‌لرنی اۉقووچیلرگه توشونتیریب، مثال‌لر آرقه‌لی موضوع‌نی یاریتینگ.

عزیز اۉقووچیلر!

۱- ایچیملیک سوولر حقیده سۉزلنگ!

۲- سوولردن قیسی‌سی ایچیش‌گه قُولَه‌ی دیر؟ بو حقده بیر متن یازینگ!

۳- درس متنی‌ده‌گی ینگی سۉزلرنی دفترلرینگیزگه یازیب، هر بیری‌نی سۉراق و بویروق گپ‌لرده ایشله‌تینگ!

سینش:

۱- اۉقووچیلر، درس موضوع‌سی‌نی توشونیب دیلرمی؟

۲- ایچیملیک تازه سوولر حقیده باشقه‌لرگه معلومات بېره آله‌دیلرمی؟

۳- درس متنی حقیده بیرار متن یازه آله‌دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

یشش جایلرینگیزده ایچیله‌دیگن سوولر حقیده بیر متن یازینگ!

قیرق آلتینچی درس

هدف: یره‌شتیریش فایده‌لری‌نی بیلیش، او بار‌ه‌ده‌گی مطلب‌لرنی اۋقیش و یازیش.

۱- یره‌شتیریش باره‌سیده سۋزلنگ.
۲- ایکّی اینی- آغه‌نگیز بیر- بیری بیلن خفه بۋلگن. سیز اوچینچی اینی صفتیده اولرنی یره‌شتیریش اوچون نیمه ایش قیله‌سیز؟

* * *

یره‌شتیریش

بابر و اوچقون بیر- بیرلری بیلن اۋرتاق اېدیلر. بیرگه مکتب باریب، درس‌لرده بیر- بیرلری گه یاردملشیب، مکتب‌دن بیرگه اوی‌لریگه قَیتراېدیلر.

بیر کونی اوچقون، بابرگه قره‌مه‌ی، باشقه باله‌لر بیلن مکتب‌دن قَیتدی. بابر، مکتب‌دن رخصت بۋلیب، هرکیم‌دن اوچقون‌نی سۋره‌دی. اولردن بیری، اوچقون، باشقه‌لر بیلن کېتدی، دېدی. بابر، اوچقون نینگ بو ایشی‌دن جوده قیغوریب، اۋز اۋزیگه دېدی: مېن بوندن بویان، اوچقون بیلن بیرگه یورمه‌ی، مکتب‌ده باشقه‌لر بیلن اۋرتاق‌لیک قیله‌من.

اوچقون، اېرته‌سی مکتب یۋلیده بابرنینگ اویی آلدیده توریب، بابرنی بیر نېچه قتله قیچقیردی. بابر، اوچقون نینگ تاووشی‌نی اېشیتیب، جواب بېرمه‌دی. اوچقون یکّه مکتب‌گه کېتدی. بابر، اوچقون کېتگندن سۋنگ، همایون بیلن مکتب‌گه باردی. او، اوچقون‌نی قباق‌لری توشگن حالده کۋردی. بابر بیلن همایون‌نینگ سلامی‌گه جواب هم بېرمه‌دی. همایون حیران بۋلیب، اوچقون‌دن

سۋرەدی: اوچقون جان نیمه اوچون بیزنینـگ سـلامیمیزگه جـواب بېرمەدینگ؟

اوچقون، همایون‌نینگ جوابی‌گه اَیتدی: مېنی کـېچیر. بابردن اینجیگنیم اوچون سېن بیلن هم سۋرشمەدیم.

همـایون، بـابردن سـۋرەدی: اوچقـون نیمـه اوچـون سـېندن اینجیب‌دی؟

بابر اۋتگن کون‌نینگ واقعەسی‌نی همایون‌گـه حکایـه قیلیـب، اَیتدی: مېن کېلگوسیده هم اوچقون بیلن اۋرتاق‌لیک قیلمس‌لیککـه قصد قیلیب‌من، دېدی. همایون، بابر بیلن اوچقون‌نی بیر چوکی‌گـه اۋلتیرغیزیب، بیر- بیری بیلن یرەشتیردی. اوچقون، همـایون‌نینـگ کۋششـی بـیلن، بـابردن عـذر تیلـب، نتیجـەده ایکـاولری بیـر- بیرلری‌نینـگ یـوزلرینی اۋپیـب، کېلگوسـیده شـوندەی ایشـلرنی قیلمس‌لیککه وعده بېردیلر.

* * *

حرمتلی اۉقیتووچی!

۱- یره‌شتیریش فایده‌لری‌نی اۉقووچیلرگه توشونتیرینگ.
۲- ینگی سۉزلرنی تخته‌گه یازیب، اۉقووچیلردن اۉقیش و یازیشلری‌نی ایستنگ.
۳- درس متنی‌دن سۉراق بېلگی‌سی‌نی اۉقووچیلرگه کۉرستیب، قنده‌ی اۉقیشی‌نی توشونتیرینگ.

عزیز اۉقووچیلر!

۱- اره‌زلگن ایکّی کیشی آره‌سیده، یره‌شتیریش‌نی عملی صورتده تمثیل قیلینگ‌لر.
۲- درس متنی‌ده‌گی ینگی سۉزلرنی کتابچه‌لرینگیزگه یازیب، هر بیریگه گپ توزینگ‌لر.
۳- هر بیرینگیز، گروپ‌لرگه بۉلینیب، یره‌شتیریش فایده‌لری حقیده سۉزلنگ.

سینش:

۱- اۉقووچیلر، یره‌شتیریش حقیده معلومات تاپیب، عملی صورتده ایکّی کیشی‌نی یره‌شتیره آله‌دیلرمی؟
۲- اۉقووچیلر، بابر بیلن اوچقون حکایه‌سیدن فایده‌لنیب، یخشی اۉرتاق‌لیک قیله‌آله‌دیلرمی؟
۳- درس متنی‌ده‌گی ینگی سۉزلرنی بیلیب دیلرمی؟

اوی تاپشیریغی:

درس متنی‌ده‌گی حکایه حقیده بیر مطلب یازیب کېلینگ.

معارف تــرانه‌سی

عرفان شعاریمیـــــــز علم اعتباریمیـــــــز
دانش‌نی اؤرگنیــــــش کؤپ افتخاریمیـــــــز
بیز دانش اهلی میز تعلیم شعاریمیــز
فن بیرله یشنه‌گه‌ی اوشبو دیاریمیــز
علم اؤرگنیش اوچــون سعی وعمل قیـــلیب
بیز آلغه باره‌میـــــــز خدمتگه اینتیـلیــــب
بیز دانش اهلی‌میز تعلیم شعاریمیـــز
فن بیرله یشنه‌گه‌ی اوشبو دیاریمیـــز
تعلیم اپرورگهـــــــر تعلیم چوتاج ســــــر
هرکیمسه‌نی بیلیـــک مقصدگه یتکیـــــزر
بیز دانش اهلی‌میز تعلیم شعاریمیـــز
فن بیرله یشنه‌گه‌ی اوشبو دیاریمیـــز
مردانه ایش قیلیـــــنگ بؤلگی سیز اهل فـــن
یشنر بوگـــون وطـــن علم و عمل بیـــــلن
بیز دانش اهلی‌میز تعلیم شعاریمیـــز
فن بیرله یشنه‌گه‌ی اوشبو دیاریمیــز

غلام سخی وکیل زاده اندخویی

اۉزبېک تیلی

تۉرتینچی صنف درسلیک کتابی

سۉزلیک (لغتنامه)

- آست: قویی، تگ.
- آو: شکار.
- آتب: آت قۉییب، نامیده، موسوم.
- اته‌یلب: قصداً.
- احباب: دۉستلر، اۉرتاقلر.
- ارچماق: تېری‌لماق، پۉستلماق.
- افضللیک: برترلیک.
- امین: امانتدار.
- اوروغ: قوم، قبیله، تخم.
- اولگو: اۉرنک، نمونه.
- اولوغ: کتّه، حرمتلی، بویوک.
- اونوتماق: اېسدن چیقرماق، یاد دن چیقرماق.
- اویلنماق: ازدواج قیلماق.
- اۉرنتماق: ۱- برقرار قیلماق، ۲- نصب قیلماق.
- اۉرنک: نمونه، اولگو.
- اۉزگرتیرماق: تغییر بېرماق.
- اۉزه‌ک: ریشه.
- اۉسیملیک: نبات، گیاه.
- ایلدیز: ریشه.
- اېرکین‌لیک: آزادلیک، مستقللیک.
- اینجیماق: خفه بۉلماق، آزرده بۉلماق، ملال‌لنماق
- بوتون: مکمل، همه.
- بورغی: پېچ کسللیگی.
- بولاق: چشمه.
- بولغه‌ماق: آلوده قیلماق.

- بویروق: امر، حکم.
- بویوک: کتّه، اولکن.
- بیرلشتیریش: متحد قیلیش، بیرقیلیش.
- بېلباغ: کمربند.
- پارتلاوچی: انفجاری، انفجار قیلوچی.
- تانگ: سحر، بامداد.
- تبعیض: آدملر آره‌سیده، تورلی جهتدن فرق قایل بۉلیش.
- ترقلماق: یه‌یرلماق، نشر بۉلماق.
- تقوا: پاکلیک، گناه دن اۉزنی سقلش.
- تواضع: کمترلیک، شکسته نفسلیک، کبرسیزلیک.
- توگتماق: تمام قیلماق.
- تورلی: هر خیل، هر قسم.
- تېنگ: برابر، مساوی.
- چقنه‌ماق: آچیلماق.
- چقیریق: دعوت.
- چیدم: طاقت، صبر و تحمل.
- ربیع‌الاول: هجری قمری ییل نینگ اوچینچی آیی.
- رتب: رتبه‌لر، درجه‌لر.
- سۉنگره: سۉنگ، کېین.
- سیناو: امتحان، آزمایش.
- سېکین: آهسته، یواش.
- صحابه: حضرت محمدﷺ بیلن صحبت‌داش بۉلگن کیشی.
- عبث: بېهوده، اونوم سیز، فایده سیز.
- عهده: ذمه.
- غزا: حضرتﷺ نینگ اوروش‌لری.
- قرشی: ۱- مخالف، ضد. ۲- مقابل.
- قشاق: کمبغل، غریب.
- قشاقلیک: کمبغللیک، نادارلیک.

- قویاش: کون، گونش، آفتاب.
- قویی: پست، پایین، اداق.
- قۉشمه: ۱- مرکب، ۲- مشترک.
- قیزیقرلی: جالب، دلچسپ.
- کونده‌لیک: هرکونگی، روزانه.
- کۉرکم: سرسبز، خرم.
- متخصص: معین بیر رشته، بیلیم یا ایشده اۉقیب، تربیه‌لنگن کیشی، معین بیر ساحه نینگ بیلیمدانی.
- موزون: وزنلی، آهنگداش.
- نیک: یخشی، اېزگو.
- نېگیز: اساس، بنیاد.
- هییت: بیره‌م، عید.
- یارقین: روشن.
- یارقینلیک: یاختیلیک، روشنلیک.
- یاروغ: یاختی، روشن.
- یاو: دشمن.
- یشنه‌ماق: سبز و خرم بۉلماق، کۉرکم بۉلماق.
- ینگلیغ: مانند، اۉخشش، مثل.
- یورت: یشش جای، اۉلکه، وطن.
- یوقاری: بلند، یوکسک.
- یوکسلیش: ترقی اېتیش، رشد قیلیش.
- یۉلیقماق: دچار بۉلماق.
- یۉل‌لاوچیلیک: راهنمالیک.
- یۉلداش: همراه، همسفر.
- یۉل-یۉریق: روش، طریقه، شېوه.
- یېچماق: ۱- آچماق، ۲- حل قیلماق.
- یېنگماق: شکست بېرماق، مغلوب قیلماق.